

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Příkázání „Nezabiješ“ v sémantickém poli
sloves pro usmrcení ve Starém zákoně**

Ivana Blehová

Katedra Starého zákona
Vedoucí práce doc. Petr Sláma, Th.D.
Studijní program Evangelická teologie

Praha 2015

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci s názvem „Příkázání „Nezabiješ“ v sémantickém poli sloves pro usmrcení ve Starém zákoně“ napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti ke studijním účelům.

V Praze dne 29. 4. 2015

Ivana Blehová

Bibliografická citace

Příkázání „Nezabiješ“ v sémantickém poli sloves pro usmrcení ve Starém zákoně, bakalářská práce /Ivana Blehová; vedoucí práce: Petr Sláma, Th.D. -- Praha, 2015. – 87. s.

Anotace

Tato práce je analýzou pěti hebrejských sloves vyjadřujících zabítí a jejich překladů čtyřmi českými překlady Bible. Účelem práce je na základě kontextů, ve kterých jsou slovesa užívána v Pentateuchu, určit jejich významové odstíny a vymezit místo, které v jejich rámci zaujímá sloveso šestého přikázání („Nezabiješ“). Zároveň si tato práce klade za cíl prozkoumat míru, s jakou české překlady zohledňují diverzitu zkoumaných sloves. Bylo zjištěno, že sloveso užitě v šestém přikázání se vztahuje na úzký okruh kontextů a jeho význam je velmi specifický. Ze zkoumaných překladů tento fakt nejlépe reprodukuje Český studijní překlad.

Klíčová slova

Zabít, usmrtit, Desatero, Starý zákon

Summary

This thesis focus on analysis of five Hebrew verbs, whose meaning is “to kill”, and their translation in four Czech translations of the Bible. The aim is to evaluate, based on context in which those verbs are used in Pentateuch, particular meaning of each of them, especially the verb used in the commandment “You shall not kill”. At the same time this thesis aims to analyze how Czech translations of the Bible take account of the diversity of those verbs. The verb used in the sixth commandment has small sphere of contexts, in which it is used, and very specific meaning. Of the four examined translations, only Český studijní překlad fully reproduces this aspect of biblical text.

Key words

to kill, Decalogue, Old Testament

Poděkování

No tomto místě bych ráda poděkovala svému školiteli, doc. Petru Slámovi, Th.D., za jeho vedení, ochotu a čas, který mi věnoval. Poděkování patří také Bohu a mé rodině za jejich neúnavnou podporu, bez níž by tato práce nikdy nemohla vzniknout.

Obsah

1. ÚVOD.....	10
1.1 STRUKTURA PRÁCE.....	11
1.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	12
2. VÝZKUM ORIGINÁLNÍCH SLOVES PRO ZABITÍ V PENTATEUCHU.....	13
2.1 הרג (H-R-G).....	13
2.1.2 Výzkum slovesa podle výskytů v Pentateuchu.....	13
2.1.3 Závěr.....	20
2.2 נכה (N-K-H).....	22
2.2.1 Obecná charakteristika.....	22
2.2.2 Výzkum slovesa podle výskytů v Pentateuchu.....	22
2.2.3 Závěr.....	26
2.3. מות (M-V-T).....	27
2.3.1 Obecná charakteristika.....	27
2.3.2 Výzkum slovesa podle výskytů v Pentateuchu.....	27
2.3.3 Závěr.....	31
2.4. טחש (Š-CH-T).....	32
2.4.1 Obecná charakteristika.....	32
2.4.2 Výzkum slovesa podle výskytů v Pentateuchu.....	32
2.4.3 Závěr.....	34
2.5. רצח (R-C-CH).....	35
2.5.1. Obecná charakteristika.....	35
2.5.2 Výzkum slovesa podle výskytů v Pentateuchu.....	35
2.5.3 Závěr.....	38
3. SLOVESA PRO ZABITÍ VE ČTYŘECH ČESKÝCH PŘEKLADECH BIBLE.....	40
3.1 PŘEKLADY SLOVES OBECNĚ.....	41
3.1.1 Bible kralická.....	41
3.1.2 Český ekumenický překlad.....	42
3.1.3 Bible, překlad 21. století.....	43
3.1.4. Český studijní překlad.....	44
3.1.5. Shrnutí.....	45

3.2. PŘEKLADY SLOVES NA UKÁZKÁCH Z BIBLICKÉHO TEXTU	46
3.2.1 Příkázání „Nezabiješ“	46
3.2.2. Ukázka z narativního textu.....	47
3.2.3. Ukázka z právního textu 1	49
3.2.4 Ukázka z právního textu 2.....	51
3.2.4. Ukázky textů, kdy je subjektem zabití Hospodin	52
3.2.5. Shrnutí.....	55
4. ZÁVĚR.....	56
5. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	60
6. PŘÍLOHY	62

1. Úvod

„Zatímco se v dnešní společnosti a církvi dá u většiny přikázání zaznamenat „zmírňování“, „relativizace“, u tohoto přikázání jsme v teologii a politologii – asi hlavně kvůli nebezpečí války – svědky důslednějšího uplatňování v etických i v politických otázkách. A také jinak jako by v této oblasti převažoval konsensus: když už se všechno ostatní v etice rozmělnuje, zůstává mimo jakoukoli pochybnost, že vraždit a zabíjet se nesmí. Kategorický imperativ šestého přikázání se skutečně jeví jako „archimedovský bod“ veškeré křesťanské a sekulární etiky.“¹

Jan Milíč Lochman ale vzápětí poukazuje na to, že takto široké pojetí přikázání nemusí být adekvátní. Hebrejský výraz pro zabití užitý v desateru se vztahuje na zabití v určitém, vymezeném, smyslu.

Šesté (podle některých tradic páté) přikázání je české veřejnosti známe jako „Nezabiješ.“. Co konkrétně si pod tím představit? Může se jednat o zabití člověka i zvířete, zabití ve válce i trest smrti? Může zabíjet člověk, Bůh, zvíře nebo i přírodní živel? Běžně se v Starém zákoně setkáváme s legitimními válkami, zabíjením zvířat, trestem smrti, dokonce zabíjí i Bůh. Znamená to snad, že je v Bibli přítomen takto závažný vnitřní rozpor?

V této práci se budeme zabývat slovesy, která vyjadřují obecně řečeno „činnost, vedoucí ke zbavení života“². Budeme zkoumat, jak se tato slovesa užívají v hebrejském originálu Bible a jak jsou překládána českými překlady, respektive s jakými kategoriemi zabití pracuje Starý zákon a jak tyto kategorie vnímáme my – čeští čtenáři Bible v dnešní době. Ústředním bodem, ke kterému se při tom budeme neustále vztahovat, bude přikázání „Nezabiješ“, potažmo otázka, kdy je „zabití“ legitimní a kdy naopak není.

1) Lochman; Jan Milíč; Desatero, Směrovky ke svobodě; Kalich 2012; str. 96

2) pro zjednodušení tuto obecnou formulaci dále nebudeme užívat a budeme mluvit o „zabití“

1.1 Struktura práce

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části. První část se věnuje postupně pěti hebrejským slovesům – הרג, נכה, מות, שחט a רצח. Druhá část zkoumá, jak je těchto pět sloves překládáno čtyřmi českými překlady, což jsou: Bible kralická, Český ekumenický překlad, Bible, překlad 21. století a Český studijní překlad.

Kritériem, podle kterého bylo vybráno výše uvedených pět sloves, byl jejich překlad do českého jazyka. Všechna tato slovesa jsou ve všech sledovaných překladech překládána jako „zabít“³.

Oblastí, ve které budeme výše uvedená slovesa zkoumat, bude Pentateuch, tedy prvních pět knih Starého zákona (dále SZ). Důvodem je adekvátní rozsah a délka bakalářské práce, ale rovněž fakt, že Pentateuch tvoří uzavřený celek. Celek, ve kterém se také dvakrát vyskytuje ústřední bod naší práce, přikázání „Nezabiješ“. „... prvních pět knih SZ je označováno v hebrejské Bibli a židovské tradici jako torá (= „návod“ ...). To značí, že je tu shrnut Boží návod v živých vzorech, teologických úvahách a jednotlivých pokynech. – Když Nový zákon hovoří o „zákonu a prorocích“, pohlíží na SZ jako na dvoudílný; SZ se skládá ze starší (a proto důležitější) tory (zákona) a pozdějších prorockých spisů.“⁴

Pomůckou co se týče formy i obsahu při práci s jednotlivými hebrejskými slovesy jsou slovníky: The Hebrew and Aramaic lexicon of the Old Testament (Ludwig Koehler, Waalter Baumgartner) a Theological Wordbook of the Old Testament (Gleason L. Archer, R. Laird Harris). Informace v těchto slovnících se týkají slov v rámci celého Starého zákona, takže jsou pro tuto práci významnou pomůckou, je ovšem nutné je brát s určitou rezervou. Citace z těchto slovníků, jakožto i z jiné anglické literatury, jsou přeloženy autorkou práce.

3) Výjimkou je sloveso מות (m-v-t) v Českém studijním překladu, kde se překlad „zabít“ nevyskytuje.

4) Stubhann, Matthias (et. al.); Encyklopedie Bible; Bratislava, Gemini, 1992; str. 653

Výchozím orientačním bodem u jednotlivých sloves bude jejich překlad v populárním a hojně užívaném Hebrejsko-českém slovníku ke Starému zákonu, jehož autorem je Blahoslav Pípal, a jejich úvodní charakteristika, jak je uvedena v zevrubném slovníku Theological Wordbook of the Old Testament. Následně bude určen význam slovesa na základě všech jeho výskytů v Pentateuchu. K tomuto účelu byl předem vytvořen seznam všech výskytů pěti sledovaných sloves v Pentateuchu, který rovněž u každého slovesa uvádí jeho překlad podle čtyř výše uvedených překladů Bible. Tento seznam je přiložen v příloze na konci bakalářské práce.

Ve druhé části práce budeme nejprve pracovat se souhrnem všech sledovaných sloves ve všech čtyřech překladech. Zjistíme, jak jsou slovesa překládána, která česká slova jsou pro překlad častěji užívaná a která méně často. Poté vybereme několik ukázek biblického textu, na kterých budeme sledovat, jak české překlady zohledňují diverzitu sloves pro zabití v Pentateuchu.

1.2 Výzkumné otázky

Na konci úvodu můžeme zformulovat několik otázek, na které se v dalších částech práce budeme snažit nalézt odpověď.

- a) V jakých kontextech se v Pentateuchu užívají jednotlivá hebrejská slovesa pro zabití?
- b) Jak jsou z morálního hlediska tato zabití hodnocena?
- c) Jaký lze na základě odpovědí na otázky a) a b) určit význam zkoumaných sloves?
- d) Jaké místo na významovém poli sloves vyjadřujících zabití zaujímá sloveso *r-c-ch* (které je užito v šestém přikázání)?
- e) Jak jsou sledovaná hebrejská slovesa pro zabití překládána vybranými českými překlady?
- f) Jak tyto překlady zohledňují diverzitu zkoumaných sloves?

2. Výzkum originálních sloves pro zabití v Pentateuchu

V této části práce se budeme postupně věnovat vybraným pěti hebrejským slovesům vyjadřujícím zabití.

2.1 גר (h-r-g)

2.1.1. Obecná charakteristika

Blahoslav Pípal ve svém Hebrejsko-českém slovníku ke Starému zákonu uvádí překlad: mordovat, vraždit, povraždit, zabít, zavraždit. Pro srovnání, Hebrew and Aramaic lexicon of the Old Testament poněkud mírněji překládá jako zabít, násilně zabít⁵.

Theological Wordbook of the Old Testament uvádí: „Kořen zahrnuje představu vraždy i soudně provedené popravu, stejně tak zabití zvířete.“

V Pentateuchu se sloveso vyskytuje celkem dvačtyřicetkrát⁶, z toho nejčastěji v knize Genezis (16 výskytů), poté v Exodu a Deuteronomiu (shodně 11 výskytů) a velmi řídké je užití slovesa v Leviticu a Numeri (shodně 2 výskytů).

2.1.2 Výzkum slovesa podle výskytů v Pentateuchu

Poprvé sloveso nalezneme v Gn 4,8, jde o zabití Ábela jeho bratrem Kainem. Jedná se o úmyslné zabití, jehož motivací je žárlivost a hněv. Je zároveň jednoznačně hodnoceno jako nelegitimní (Kain je proklet Hospodinem). Když je v Gn 4,25 zmíněno v jiné souvislosti zabití Ábela Kainem, je opět použito sloveso *h-r-g*, což svědčí o jeho záměrném užití pro tento konkrétní případ. V témže příběhu se zároveň sloveso vyskytuje ještě v další souvislosti. Když Kain říká, že se bojí, že ho bude moci kdokoli zabít a následně když Hospodin odpovídá, že kdo by ho zabil, bude postižen sedminásobně (Gn 4,14-15). Zabití (*h-r-g*) je zde

5) V originále: „to kill, slay“, přeloženo podle Oxford Dictionary.

6) Počítáno je každé sloveso zvlášť i v případě figury etimologiky.

tedy nelegitimní i jako odpověď na jiné zabití (*h-r-g*). Tentýž motiv se opakuje v Gn 4,23 v případě Kainova potomka Lámecha, který zabil jakéhosi mladíka. Motiv je dokonce zesílen („Bude-li Kain mstěn sedmkrát, Lámech sedmdesátkrát sedmkrát.“)

Příběh Kaina a Ábela udal konotace spojené se slovesem *h-r-g*: úmyslné nelegitimní zabití spojené obecně řečeno se silnými negativními emocemi (hněvem, žárlivostí, touhou po pomstě). Nyní se budeme tohoto předběžného porozumění držet, projdeme případy, které mu odpovídají, a poté přistoupíme k výskytům, které stanovené porozumění nějakým způsobem problematizují.

Dalším příběhem, ve kterém se vyskytuje zabití *h-r-g* je opět příběh dvou bratrů, tentokrát jde o Jákoba a Ezaua (Gn 27,41-42). Ezau se v něm rozhodne svého bratra zabít (*h-r-g*). Motivací je opět hněv a pomsta, tentokrát kvůli ukradenému otcovu požehnání. K zabití nakonec nedojde a jeho legitimita tu není přímo hodnocena, podobnost s příběhem Kaina a Ábela je ovšem zřetelná. V Gn 34 Šimeon a Lévi zabijejí cizince, který znásilnil jejich sestru, a s ním všechny ostatní muže v jeho městě. V proslovu, který má před smrtí ke svým synům, pak Jákob proklíná hněv těchto svých dvou synů, ve kterém zabili ony muže, a upírá jim svoji slávu a společenství se svým duchem (Gn 49,6). Opět je tu zabití úmyslné, nelegitimní a pohnutkou je hněv a pomsta. Podobně tomu je i v Gn 37, kde se Josefovi bratři domlouvají, že ho zabijí. Nenávidí ho kvůli jeho snům a zároveň žárlí na jeho výsadní postavení u jejich otce. Potřeba utajit tento čin ukazuje, že si byli vědomi jeho amorálnosti. Tři analogické případy najdeme v Gn 12; 20 a 26. Ve dvou kapitolách Abraham, a poté v jedné Izák, přijdou do cizí země a vydávají své manželky za své sestry. Jejich ženy jsou krásné a předmětem zájmu mužů, proto se Abraham i Izák bojí, že je tito muži kvůli jejich ženám zabijí. Důvodem zabití by zde nejspíš byla sexuální touha. To sice obecně není negativní emoce, jedná se ale o významnou hybnou sílu lidského jednání, která může vést až ke “zločinům z vášně“.

S předchozím výskytem souvisí také výskyt slovesa v Gn 20,4, který do výskytů, které jsme zatím prošli, zcela nezapadá, je to ale poslední neuvedený výskyt z knihy Genezis. Tímto příběhem, ve kterém se vyskytuje sloveso *h-r-g* tedy uzavřeme výskyt tohoto slovesa pro první knihu Mojžíšovu. Král Abímelech si vzal Abrahamovu ženu Sáru v domnění, že jde o jeho sestru a nyní mu Hospodin ve snu řekl, že za to zemře. Abímelech se obrátí k Hospodinu s otázkou: „Zabiješ (*h-r-g*) také spravedlivý národ?“. Jde o řečnickou otázku, tazatel nečeká na odpověď. Ta je zřejmě obsažena už v otázce, neslučuje se totiž s povahou Hospodina, aby zabíjel spravedlivé. Je proto možné, že Abímelech záměrně používá sloveso *h-r-g* jako hyperbolu, aby zdůraznil nereálnost předpokladu nelegitimního zabití Hospodinem. Pokud sloveso obsahuje moment Hospodinova hněvu či pomsty, mohl tím také chtít vyjádřit, že si nezaslouží jeho hněv, protože se neprovinil.

Tímto jsme tedy vyčerpali výskyt slovesa v knize Genezis. Jednotlivé případy nám zde udávají vcelku jednotný význam slovesa ladící s případem Kaina a Ábela.

V Exodu 2 se nachází příběh o Mojžíšovi, který zabije Egypt'ana. Tento příběh je pro naši práci zajímavým materiálem a ještě několikrát se k němu vrátíme. Vyskytují se v něm totiž dvě námi zkoumaná slovesa – *h-r-g* a *n-k-h*, každé z nich třikrát. Zde se pochopitelně zaměříme na sloveso *h-r-g*. Dvakrát se vyskytne ve verši 14, kde se Mojžíše ptá peroucí se Hebrej, kterého Mojžíš náhodně potká a chce mu zabránit v bití jeho druha: „Zabiješ mě (*h-r-g*), jako jsi zabil (*h-r-g*) toho Egypt'ana?“ Když Mojžíš předtím zabil zmíněného Egypt'ana, je v příběhu ale použito sloveso *n-k-h* (udeřit, bít, ubít, zabít, viz níže). Toto sloveso je významově velmi široké, může znamenat pouhé udeření (třeba holí do země), ale i zabití. Ze samotného slovesa není jasné, zda šlo o úmyslné zabití ani co bylo jeho pohnutkou. Slovesem *n-k-h* se ale budeme zabývat později. Každopádně, pro tázajícího se Hebreje je zabití Egypt'ana zabitím ve smyslu

slovesa *h-r-g*, a to znamená, že pro ostatní, kteří se o Mojžíšově činu doslechli, patrně také. Mojžíš musí uprchnout před postihem. I zde se tedy jedná o úmyslné nelegitimní zabití. Jeho motiv v očích Hebreje si můžeme jen domýšlet, ale zloba a pomsta nás zřejmě napadnou na prvním místě. Faraon chce tedy dát Mojžíše zabít. I zde je (potřetí v tomto příběhu) užito sloveso *h-r-g* (Ex 2,15). To by odpovídalo schématu z Gn 4 (zabití *h-r-g* za zabití *h-r-g*). Tím pádem by zde byl implicitně faraonův postih hodnocen jako nelegitimní zabití, pravděpodobně motivované zlobou či touhou po pomstě. Je to v příběhu dobře představitelné, nikde to však není explicitně řečeno. Další výskyt slovesa v Exodu je v kapitole 5, kdy Izraelci vyčítají Áronovi a Mojžíšovi, že je zošklivili faraonovi, a proto je teď faraon zabíjí (těžkou prací). Mluví tedy o úmyslném zabíjení z nenávisti. Zároveň lze v kontextu celého příběhu Exodu faraonovo nakládání s Izraelem považovat za nelegitimní.

V Nu 22,29 se nachází jeden z pouhých dvou případů v Pentateuchu, kdy je sloveso *h-r-g* použito pro zabití zvířete. Bileám se rozčílí na svou oslici, která ho odmítá poslouchat, a chce ji zabít. Motiv hněvu je přítomen, ale vypadá nepravděpodobně, že by zabití oslice bylo považováno za nelegitimní. V kontextu tohoto příběhu to ale dává smysl. Ukáže se totiž, že oslice svým jednáním Bileámovi zachránila život, o čemž ale nevěděl ve chvíli, kdy jí chtěl zabít. Její zabití by tedy bylo minimálně nespravedlivé. Oslice má nad to antropomorfní rysy, Hospodin jí „otevře ústa“ a ona s Bileámem mluví.

Nyní se dostáváme k nové kategorii výskytů slovesa, a sice ke kategorii, v níž subjektem, který zabíjí, nebo dává podmět k zabití, je Hospodin. Takovýchto výskytů je v Pentateuchu deset, což činí čtvrtinu z celkového počtu výskytů slovesa. Nejde tedy o výjimečný jev. Tím se problematizuje závěr, že zkoumané sloveso označuje nelegitimní jednání, jelikož jakékoli jednání Hospodina je legitimováno jeho autoritou jakožto boha Izraele.

Když odložíme stranou moment legitimacy zabití, zůstává předpoklad, že jde o úmyslné jednání spojené se silnými emocemi. Možnost, že by Bůh zabil neúmyslně je obtížně představitelná. Nebudeme dělat závěry o její reálné existenci, pro potřeby této práce jí však vyloučíme. Můžeme se tedy soustředit pouze na spojení zabití s emocemi. To je naopak v souvislosti s Hospodinem představitelné velmi dobře, bůh Izraele je bůh žárlivě milující, schopný hněvu i milosrdenství.

V Ex 22,23 je moment hněvu zachycen zcela jasně. Hospodin říká těm, kteří by ubližovali vdovám a sirotkům: „Vzplanu hněvem a zabiji vás mečem.“ V Nu 22,33 v příběhu o Bileámovi a jeho oslici se Hospodin rozhněvá a postaví Bileámovi do cesty svého posla, který ho má zabít.

V Ex 32,27 a Nu 25,5 jde opět o Hospodinův hněv, který je tentokrát způsoben odpadem Izraelců k modlářství. Hospodin proto přikazuje modláře zabít. V obou příbězích se vyskytuje zároveň motiv usmíření hněvu a tím zamezení zabíjení. V Ex 32 (12. verš) říká Abraham Hospodinu: „Upust' od svého planoucího hněvu.“ Mluví zde právě o zabití Izraelců a užívá poté opět sloveso *h-r-g*. Hospodin se skutečně dá pohnout k lítosti a zcela nevyhladí svůj lid. V Nu 25 zastaví zabíjení horlivý Pinchas, který ve stanu probodne izraelského muže spolu s midjánskou ženou. Odvrátí tak Hospodinův hněv tím, že „dá průchod jeho žárlivosti“. Motiv odvrácení zabití je přítomen také v příběhu Bileáma.

V Nu 21 se sloveso vyskytuje pětkrát. Hospodin přikazuje vykonat pomstu na Midjácích, kteří sváděli Izraelce k modloslužbě. Izraelci tedy vytáhnou do boje a Midjance pozabijí. Pokaždé, když se zde mluví o zabíjení Midjanců, je použito sloveso *h-r-g*.

V posledních dvou případech, kdy zabíjí nebo dává pokyn k zabíjení Hospodin, není motiv zloby či pomsty zcela patrný. V Ex 4,23 říká Hospodin skrze Mojžíše faraonovi: „Izrael je můj prvorozený syn. Vzkázal jsem ti: ‚Propust' mého syna, aby mi sloužil.‘ Ale ty jsi jej propustit odmítl. Za to zabiji tvého

prvorozeného syna.“ V Ex 13,15 jde pak opět o zabíjení prvorozených při poslední egyptské ráně: „Když se farao zatvrdil a nechtěl nás propustit, zabil Hospodin v egyptské zemi vše prvorozené.“ Při tom v příběhu v předchozí kapitole je pro zabití prvorozených v Egyptě vždy použito sloveso *n-k-h* (viz níže). Sloveso *h-r-g* by do příběhu mohlo dodávat moment Hospodinova hněvu a žárlivosti, nebo pomsty. Do kontextu by to zapadalo velmi dobře.

U následujícího výskytu slovesa je zabití pouze nepřímě přičítáno Hospodinu, tak jako v Gn 20,4. Je to v Nu 11,15, kde Mojžíš už nemůže unést odpovědnost za reptající lid, a proto prosí Hospodina, aby ho zabil. Jedná se o velmi citově vyhocenou prosbu, což je zdůrazněno užitím emfatické částice נָּ [ná] a zároveň figury etimologiky⁷. Spíše než užití neutrálního slovesa pro zabití se zde tedy nabízí užití slovesa pro zabití taktéž citově vyhoceného, evokujícího nelegitimitu.

Velmi výjimečné je užití slovesa *h-r-g* v právních textech. Pro vyjádření zabití zde výrazně převažují slovesa *n-k-h* a *m-v-t*, případně *r-c-ch* (viz níže). Sloveso *h-r-g* se v textech této povahy vyskytne celkem sedmkrát. Jeden výskyt (Ex 22,23) jsme již uvedli, Hospodin vzplane hněvem a zabije ty, kteří by ubližovali vdovám a sirotkům (protože k němu budou vdovy a sirotci úpět a on je vyslyší). V Ex 23,7 je zapovězeno zabití (*h-r-g*) spravedlivého.

V Ex 21,12-14 je rozebíráno zabití člověka člověkem. Nejprve je řečeno obecně, že každý, kdo by zabil (užito sloveso *n-k-h*), bude jistě usmrcen (sloveso *m-v-t*). To je formulace zcela běžná v právních textech. Dále je zde specifikováno, že v případě, že bylo zabití neúmyslné, může ten, kdo zabil, utéct na místo, které určí Hospodin. Úmyslné zabití (*h-r-g*) je pak bezpodmínečně trestáno smrtí.

7) $\text{לֹּא יִשְׁׁלַח יָדוֹ לְהַרְגוֹת אֶת אֶחָיו$, figura etimologica je „samostatný infinitiv, bezprostředně předcházející určitý slovesný tvar, vyjadřuje zdůraznění (opravdu, vskutku, jistě ...)“, (Weingreen, Jakob; Učebnice Biblické hebrejštiny; Karolinum, 1997; str. 85), נָּ *emfatická částice* (~ „kéž, přece, prosím), (Prudký, Martin; Cvičebnice biblické hebrejštiny; Kalich 2014; str. 372

O mnoho neobvyklejší jsou poslední dva výskyty užití slovesa. Neoznačuje se zde stíhané nelegitimní jednání, nýbrž postih. Navíc jde o jediné případy, kdy se sloveso vyskytne v knihách Leviticus a Deuteronomium. Zabití jako trest za přečin je v naprosté většině případů vyjádřeno citově neutrálním slovesem *m-v-t* (viz níže). V Leviticu je přečinem stíženým zabitím *h-r-g* sexuální styk člověka se zvířetem (Lv 20,15-16). V případě muže i ženy je postihem zabití a zabito má být rovněž ono zvíře. Zabití muže je ale vyjádřeno v právním jazyce obvyklým slovesem *m-v-t*⁸, zatímco zabití ženy a zvířete slovesem *h-r-g*. Ve verši 15 – v případě muže a zvířete – autor rozlišuje zabití muže a zabití zvířete tím, že u každého je použito jiné sloveso. Ve verši 16 je u ženy a zvířete zabití obou vyjádřeno jedním slovesem. Možným vysvětlením je, že subjektem práva v Pentateuchu jsou pouze muži, nikoli ženy ani zvířata. Proto se autor v případě muže drží právního jazyka, ve kterém je zabití jako trest za přečin vyjádřeno slovesem *m-v-t*, zatímco u ženy a zvířete to není nutné, možná ani vhodné. Zároveň může užití slovesa *h-r-g* vyjadřovat odpor k tomuto přečinu.

V Deuteronomiu je součástí právních ustanovení pro život v zaslíbené zemi výzva k zabití těch, kteří by Izraelce lákali ke službě jiným bohům. (Dt 13,10) Výzva k zabití je vyjádřena slovesem *h-r-g* a zároveň figurou etimologikou. Tím je vytvořen silný důraz na toto místo. O dva verše dále se také říká: „Celý Izrael ať o tom uslyší a bojí se. Nikdy ať se mezi vámi nestane něco tak zlého.“ Souvislost Hospodinova hněvu a žárlivosti s modlářstvím je patrná již z výše uvedených příkladů (Ex 22, Ex 32) a hladce zapadá i do tohoto kontextu.

8) typická formulace תִּמָּוֶת (bude usmrcen), nebo תִּמָּוֶת יָמֻת (bude jistě usmrcen)

2.1.3 Závěr

Na základě průzkumu užití slovesa *h-r-g* v Pentateuchu jsme došli k závěru, že sloveso vyjadřuje úmyslné zabití, které je spojeno se silnými emocemi (hněv, žárlivost, nenávisť, sexuální touha). Je užito převážně v narativních textech, výjimečně se vyskytuje v textech právní povahy (které se vyznačují vyšší mírou citové neutrality). Obvykle označuje zabití jedné konkrétní osoby jinou konkrétní osobou nebo skupinou konkrétních osob, několikrát je užito pro zabíjení v boji (bitvě). Zřídka se užívá pro zabíjení zvířat, z toho nikdy pro zabíjení zvířat v kultickém kontextu.

Co se týče míry legitimacy, lze užití slovesa rozdělit do dvou kategorií. V první kategorii pohnutka k zabití pochází od člověka, ve druhé pochází od Hospodina (sem můžeme zařadit i případy v právních textech, kdy sloveso vyjadřuje trest za přečin). Ve druhém případě není zabití hodnoceno jako nelegitimní. Je však doložena možnost Hospodinův hněv usmířit a tím i odvrátit zamýšlené zabití. V případě, že ze své vůle zabíjí (*h-r-g*) člověk, je takový čin hodnocen jako nelegitimní. Dalo by se říct, že zabití ve smyslu *h-r-g* evokuje nelegitimní zabití, kterým člověk překračuje svoji pravomoc. Osobuje si moc nad životem jiného člověka, která náleží pouze Hospodinu.

V rámci zkoumání legitimacy zabití *h-r-g* se zastavme u toho, jak je takové zabití v textech trestáno. Kain je proklet Hospodinem. Šimeonovi a Lévimu je upřeno požehnání jejich otcem. Když chce farao zabít Mojžíše za to, že zabil Egypt'ana, zřejmě nejde o překvapivou reakci, není ovšem řečeno nic o tom, zda byl tento postih oprávněný i v měřítcích Izraelců.

V Ex 21,14 je jasně uvedeno, že ten, kdo zabije (*h-r-g*), musí zemřít. V Gn 4 je ale zapovězeno, aby kdokoli zabil Kaina za jeho zločin. Je však třeba uvést, že v Gn 4 se jako reakce na zabití *h-r-g* zapovídá opět zabití *h-r-g*, zatímco v Ex 21 je trestem za zabití *h-r-g* smrt *m-v-t*. Gn 4 odrazuje od eskalace násilného zabíjení spojeného s hněvem a pomstou. V Ex 21 jde oproti tomu o právní postih,

“pragmatické“, emocií prosté, usmrcení násilného vraha, vyjádřené slovesem *m-v-t*. Pointa obou textů je tedy překvapivě stejná. V obou případech se zamezuje šíření nelegitimního násilí.

Vidíme, že ačkoli je obecně zabití *h-r-g*, pokud zabíjí člověk, hodnoceno jako nelegitimní, postihy se liší příběh od příběhu a nelze paušalizovat. Sloveso *h-r-g* tak zůstává do značné míry otevřeno. Je užito především v narativních textech a v každém příběhu je zasazeno do specifické situace. Dokonce i důsledky jsou různorodé, vždy podle konkrétního příběhu. Tento rys Starého zákona zachycuje ve své knize *Etika a Starý zákon* John Barton: „Chceme-li posoudit, jak správně postupovat v jednotlivých případech, nemůžeme jen jednoduše aplikovat obecné zásady, ať už by byly jakkoli promyšlené. Je také nutné brát ohled na neredukovatelnou specifickou jednatelství případu.“⁹ „Jedním z nejvýraznějších rysů Starého zákona je, že (morální) vize je vyjádřena nejen zákony, nařízeními a předpisy, nýbrž také – a možná především – vyprávěními a příběhy. Hloubka starozákonního morálního sdělení úzce souvisí s tím, že bere na vědomí, jak je lidský život spletitý a neuspořádaný.“¹⁰ Podobně mluví i Walter Kaiser v knize *Toward Old Testament Ethics*, když uvádí principy starozákonní etiky, které máme mít na paměti při její interpretaci: „Změny okolností mění i záležitosti morálky, proto mohou být protichůdné činy morálně přijatelné kvůli rozdílným okolnostem.“¹¹

Tento výrazný rys Starozákonní etiky, tuto neredukovatelnost každé situace díky jejím neopakovatelným okolnostem, lze pozorovat na užití slovesa *h-r-g* a je jedním z charakterových rysů tohoto slovesa.

9) Burton, John; *Etika a Starý zákon*; Mlýn, 2006; str. 27

10) tamtéž; str. 41

11) Kaiser, Walter C. Jr.; *Toward Old Testament Ethics*; Zondervan Publishing House, Michigan, 1983; str. 66

2.2 נכה (n-k-h)

2.2.1 Obecná charakteristika

Ve slovníku Blahoslava Pípala je sloveso přeloženo: v hifilu: bít, ubít, pobít, vybít, dobít, bodnout, nabodnout, přirazit, ranit, zasáhnout, tlouci, potlouci, utlouci, přepadnout, udeřit, zabít, porazit, pual: být potlučen.

Theological Wordbook of the OT uvádí: „Neměli bychom ukvapeně usoudit, že jelikož je kořen *n-k-h* ve Starém zákoně tak častý, celá společnost byla prodchnutá válkou a násilím. Válka a krveprolití se vyskytovaly, někdy velmi často, to nelze popřít. Přesto, díky velké rozmanitosti způsobů, jakými je sloveso „udeřit“ ve Starém zákoně užito, je možné ospravedlnit poněkud jiný závěr.“

Sloveso *n-k-h* má v Pentateuchu více než dvojnásobný počet výskytů než sloveso *h-r-g*. Vyskytuje se celkem devětadevadesátkrát. Z toho nejvíce v knize Numeri (30 výskytů), dále v Exodu (28 výskytů), v Deuteronomiu (24 výskytů), Genezi (12 výskytů) a nejméně se vyskytuje v Leviticu (5 výskytů).

2.2.2 Výzkum slovesa podle výskytů v Pentateuchu

Slovníkové heslo i vysoký počet výskytů napovídají, že význam slovesa bude velmi široký. Budeme se o něj zajímat v souvislosti se zabitím, zahrneme širěji také násilí na lidech či zvířatech, které může (nebo nemusí) vést ke smrti. Vyloučíme proto hned na začátku několik případů, kdy nemá sloveso se zabitím vůbec žádnou souvislost. Výskyt, kdy v Gn 19,11 Boží poslové „raní muže slepotou“, několik případů, kdy Mojžíš udeří holí do Nilu, do prachu či do skály (Ex 7,17; 7,20; 8,12; 8,13; 17,5; 17,6; Nu 20,11) a když krupobití pobije stromy a obilí (Ex 9,25; 9,31; 9,32). Ačkoli v posledním případě by se o zabíjení dalo mluvit, „zabíjení“ stromů a obilí nebudeme pokládat za relevantní.

Sloveso může mít význam bití v doslovném smyslu, bez přímé spojitosti se smrtí. To je případ Nu 22,23-32, kde je užito pětkrát, když Bileám bije svoji oslici.

V Dt 25,2-3 se objevuje bití v právním textu jako trest pro svévolníka odsouzeného u soudu. Říká se tu, že bude svévolník bit nejvýše čtyřiceti ranami. V Dt 25,11 je sloveso užito pro bití, když se perou dva muži. V Ex 5,14 a 16 se říká, že jsou biti izraelští předáci za to, že bylo vyrobeno málo cihel. Sloveso by zde ale také mohlo znamenat „ubíjení“, či přímo „zabíjení“. O několik veršů dále totiž stejní předáci faraonovo nakládání s nimi označují slovesem *h-r-g*. Vyčítají Mojžíšovi a Áronovi: „Zošklivili jste nás v očích faraona a jeho služebníků, dali jste jim do ruky meč, aby nás zabili.“.

V Ex 2,11-13 v příběhu o Mojžíši, o kterém jsme již pojednávali v souvislosti se slovesem *h-r-g*, také můžeme vidět přechod od bití k zabití ve významu slovesa *n-k-h*. Nejprve ve verši 11 Mojžíš spatří Egypt'ana, jak bije/ubíjí/zabíjí Hebreje. Poté ve verši 12 tohoto Egypt'ana udeří/ubije/zabije a zahrabe do písku. Ve verši 13 pak Mojžíš uvidí dva Hebreje, jak se perou a zeptá se toho, který není v právu, proč bije/ubíjí/zabíjí svého bližního. Ve všech třech případech je zde použito stejné sloveso. Až když mluví jeden z peroucích se Hebrejů o činu Mojžíše, použije sloveso *h-r-g* (o čemž jsme již pojednali v předchozí kapitole). Hranice mezi bitím a zabitím je tu zřetelně velmi tenká, Mojžíšovo jednání je, alespoň podle použitého slovesa, stejné jako jednání Egypt'ana a Hebreje, ale pravděpodobně jen jeho čin vede ke smrti oběti, a také pouze jeho čin je později hodnocen jako vražda a Mojžíš je za něj stíhán.

Dostali jsme se k užití slovesa ve významu zabití. V příběhu o Kainovi a Ábelovi, který jsme rozebírali v souvislosti se slovesem *h-r-g*, se kromě tohoto slovesa pro zabití Ábela jednou vyskytne i sloveso *n-k-h*. Úplně stejně je tomu v Gn 37,21 v případě Josefa a jeho bratrů, kteří ho chtějí zabít, dvakrát je použito sloveso *h-r-g*, jednou *n-k-h*. V Nu 21,14-18 je sloveso několikrát užito ve významu zabití v případě Izraelce a Midjánky, které zabil horlivý Pinchas a usmířil tím Hospodinův hněv. (viz výše).

Vrátíme se ještě ke krupobití, které je jednou z egyptských ran v Ex 9,25. Kromě obilí a stromů totiž pobilo/zabilo také lidi a zvířata, kteří se neukryli do svých příbytků. Původcem zabíjení ve smyslu *n-k-h* tedy může být i neosobní síla, krupobití je tu ve větě podmětem (Krupobití pobilo ...).

Dostáváme se k početné kategorii užití slovesa *n-k-h*. Budou to případy, kdy podmět k bití/zabíjení pochází od Hospodina. Výskytů, kdy je sloveso použito ve smyslu, že přímo Hospodin zabíjí (*n-k-h*) je osm, ve skutečnosti se však jedná pouze o tři případy. Poprvé v Gn 8,21, kdy Hospodin po velké potopě prohlásí, že už nikdy nepobije vše živé. Podruhé, když pobije vše prvorozené v Egyptě (Ex 12,12). Když se mluví o pobití prvorozených v Egyptě, je sloveso *n-k-h* použito celkem šestkrát. Poslední příklad je z Nu 32,4 a týká se války o zaslíbenou zemi. Hospodin v tomto úryvku bil/vybil/dobyl zemi pro Izrael.

Častější je význam, podle kterého Hospodin “udeří“ nějakou ranou či pohromou (např. morem, špatnou úrodou), často se jedná o trest. Typické užití je v případě egyptských ran (Ex 3,20; 7,25; 9,15). Trestem za vzpurnost a hříšnost je “bití“ různými ranami v Lv 26,24. V Nu 14,12 Hospodin zasáhne lid morem, když se před zaslíbenou zemí chtějí vrátit zpět do Egypta, v Nu 11,33 udeří na lid blíže nespecifikovanou ranou, jejímž výsledkem je pohřbívání těch Izraelců, kteří propadli žádostivosti. V Dt 28,22-35 se říká, že Hospodin bude bít nemocemi ty, kteří by ho neposlouchali a nedodržovali jeho přikázání.

Obvyklé je užití slovesa v kontextu války (asi 20 výskytů¹²). Částečně se kryje s předchozím oddílem, když Hospodin přikazuje pobít Midjánce v Nu 25,17 (kteří sváděli Izraelce k modloslužbě), nebo také v Dt 13,16, kdy přikazuje vybit obyvatel města, v němž by někdo sváděl ke službě jiným bohům. Příkaz je vyjádřen figurou etimologicou, opět se tedy setkáváme s důrazem na nekompromisní postup, co se týče modlářství. Město má být zcela zničeno,

12) Ne vždy je jasné, jestli se dá sloveso zařadit do kontextu války, např. Dt 13:16.

vypáleno a na jeho místě už nesmí nic stát. Sloveso na několika místech v kontextu války nabývá významu „dobýt“ nebo „porazit“.

Co se týče válek a bitev, pro ně typické vyjádření válečného zabíjení je právě sloveso *n-k-h*. V Gn 14,5-17 jde o války mezi králi v oblasti Palestiny. Další výskyty jsou, když Ezau táhne naproti Jákobovi (Gn 32,9-12) a poté, když se Jákob bojí, že ho napadnou Kenanejci a Petizejci kvůli tomu, co jim způsobili Šimeon a Lévi (viz výše). Další výskyty se nalézají v Nu 21,24-35 a 22,6, Dt 1,4; 2,33; 3,3; 4,46 a 29,6, kde se mluví o tom, jak chtěl Izrael projít do zaslíbené země a bojoval při tom proti Emorejčům a království Bášanu. Sloveso se také vyskytne, když Izraelci poprvé neúspěšně vtrhnou do zaslíbené země a jsou pobiti/poraženi (Nu 14,45), a poté, když má Hospodin vydat Izraeli na pospas pohanské národy v zaslíbené zemi (Dt 7,2). Posledními dvěma výskyty v souvislosti s válkou jsou: zmínka o Hedadovi, který pobil Midjánce, v seznamu edómských králů (Gn 36,35) a jeden výskyt v pokynech k dobývání měst v Dt 20,13.

Vidíme, že pro označení zabíjení ve válce je sloveso *n-k-h* hojně používané, a to v případě, že zabíjejí Izraelci pronárody, pronárody Izraelce, když se zabíjejí Izraelci mezi sebou i pronárody mezi sebou, když dává pokyn k zabití Hospodin i když pochází pohnutka k boji od člověka.

Poslední velkou skupinou výskytů slovesa, kterou se budeme zabývat, jsou výskyty v právních textech. Patří sem jednatřicet sloves, což je téměř třetina z celkového počtu v Pentateuchu. Na jeden takový případ jsme již narazili, bití bylo trestem za prohřešek (Dt 25). Ve většině případů je však sloveso použito pro vyjádření prohřešku, ne trestu. U těchto případů se zřetelně ukazuje, jak je význam slovesa *n-k-h* široký a otevřený pro různé interpretace.

Většinou je dodržováno jednotné schéma. Když se má vyjádřit prohřešek, použije se nejprve sloveso *n-k-h*, a poté následuje upřesnění a stanovený trest. Příkladem je místo, o kterém jsme mluvili u slovesa *h-r-g*, Ex 21,12-14.

„Ten, kdo udeří muže a on zemře, bude jistě usmrcen.“ Udeření (*n-k-h*) je dále upřesněno – jedná se zde o udeření, které je smrtelné – poté je uveden postih.

Nemusí jít vždy o zabití, může jít “pouze“ u udeření či bití, jako v případě Ex 21,15 („Kdo udeří svého otce nebo matku, bude jistě usmrcen.“), nebo v Dt 25,11, v případě, kdy se perou dva muži. Obecně by se dalo říct, že nejprve někdo někoho udeří, následně se uvádí, co se s ním bude dít pokud: udeřil člověka, otroka nebo zvíře; člověk po úderu zemřel nebo přežil; zabití bylo úmyslné nebo neúmyslné; dokonce se uvádí, jestli bylo udeření vykonáno rukou, kamenem či kovovým předmětem atd.

Pouze jednou je sloveso použito pro zabití provinilce krevním mstitelem (Dt 19,6). Sloveso je zde užito ve spojení se slovem **שָׁחַ**. Tímto spojením je vyjádřeno zabití (“smrtelný úder“). Můžeme ho nalézt také v Gn 37,21, když Ruben odrazuje své bratry od zabití Josefa, v Dt 27,25 při zlořečení toho, kdo by zabil za úplatu a v Nu 35,30, kde označuje ty, kteří někoho zabili – vrahy. V Lv 24,17-18 je tímto způsobem vyjádřeno zabití člověka i zvířete. V Nu 35,11 a Nu 35,15 je tak označeno i neúmyslné zabití.

2.2.3 Závěr

Podle nalezených výskytů jsme usoudili, že sloveso *n-k-h* vyjadřuje obecně řečeno čin násilí, který může, ale nemusí vést ke smrti. Může ho konat člověk, bůh, ale i přírodní živel (krupobití). Předmětem tohoto činu pak může být člověk, zvíře i rostlina. Obvykle označuje přečin, několikrát však i trest.

Bez bližšího určení se z něj nedá usoudit, jestli se jedná o legitimní nebo nelegitimní jednání. Míra nelegitimity, pokud jde o přečiny, se vždy odvíjí od kontextu příběhu v narativních textech, nebo je jasně specifikována podle povahy činu v právních textech. V případě války sloveso samo o sobě rovněž neobsahuje morálně hodnotící prvek, ten se dá odvodit také pouze z kontextu.

2.3. מות (m-v-t)

2.3.1 Obecná charakteristika

Blahoslav Pípal překládá sloveso jako: být mrtvý, skomírat, odumřít, umřít, zemřít, pomřít, leknout, pojít. Nás však bude zajímat pouze význam v hifilu: odpravit, popravit, umořit, umrtvit, usmrtit, zmořit; a v hofalu: být hoden smrti, být odpraven, popraven, umrtven, usmrcen, muset umřít.

Theological Wordbook of the OT uvádí: „*M-v-t* se může týkat přirozené smrti nebo smrti násilné, která může i nemusí být trestem. Kořen nemusí označovat pouze smrt člověka, ačkoli je převážně užit v tomto smyslu.“

Jde patrně o denominativní sloveso, sekundárně utvořené od adjektiva „mrtvý“. V qalu toto sloveso znamená zemřít v nejširším slova smyslu, může jít o smrt přirozenou i násilnou. Může se vztahovat i na zvířata, ačkoli nejčastěji se užívá pro smrt lidí. V hifilu a hofalu pak sloveso získává kauzativní smysl, tedy ne zemřít, ale způsobit, aby někdo zemřel, což se dá vyjádřit také slovesem usmrtit, v hofalu pak pasivně – být usmrcen.

V Pentateuchu se toto sloveso v hifilu nebo hofalu vyskytuje celkem dvaadevadesátkrát, velká část sloves ale tvoří figuru etimologiku, takže pokud tyto případy nepočítáme za dvě, ale pouze za jedno sloveso, vyjde nám čtyřiašedesát výskytů. Z těchto čtyřiašedesáti se vyskytuje šestnáctkrát v Levitiku, stejně tak v Numeri, patnáctkrát v Exodu, jedenáctkrát v Deuteronomiu a šestkrát v Genezi.

2.3.2 Výzkum slovesa podle výskytů v Pentateuchu

Již sloveso samo o sobě vyznívá jako zcela neutrální, v qalu znamená prostě zemřít, obvykle přirozenou smrtí. Například v knize Genezis v rodopise Adama, kde se vždy uvádí, v kolika letech ten který jeho potomek zemřel. Nebo v Gn 25,8 „I zesnul Abraham a zemřel v utěšeném stáří, stár a sytý dnů, a byl připojen k

svému lidu.” V hifilu a hofalu se pak dá sloveso přeložit jako usmrtit a být usmrčen. To je v češtině slovo, které užijeme, pokud se zdržujeme hodnocení o morální přijatelnosti zabití nebo pokud chceme vyjádřit, že se jedná o zabití legitimní. Ze všech slov pro zabití toto vyznívá jako nejvíce neutrální. To ovšem není zdaleka dostatečný argument, abychom totéž předpokládali ve starověké hebrejštině. Pro podpoření nebo vyvrácení takového před-porozumění se opět podíváme do Pentateuchu a budeme se zabývat užitím tohoto slovesa v kauzativních tvarech (hifilu a hofalu).

Ve dvou třetinách svého výskytu je sloveso užito v právním kontextu. (Pokud počítáme figuru etimologiku jako jeden výskyt, v opačném případě by to byla mnohem větší část.) V naprosté většině případů (kromě jednoho) zde sloveso vyjadřuje postih za určitý přečin. Tento postih je právní, “pragmatické“, povahy. V Dt 17,6 je například uvedeno, že člověk může být “usmrčen“ jen na základě výpovědi dvou nebo tří svědků, v Dt 24,16 pak, že děti nesmí být “usmrčeny“ za hříchy svých rodičů ani rodiče za hříchy svých dětí, ale každý má být “usmrčen“ za svůj hřích. Opakuje se ustrnulá formulace: תִּמָּוֶת (bude usmrčen), nebo תִּמָּוֶת יָדוּם (bude jistě usmrčen). Zabití je v těchto případech jednoznačně legitimní, jedná se o trest smrti. Několikrát po takovém trestu následuje i jakési zdůvodnění frází: „A odstraníš zlo ze svého středu.“ (Dt 13,16; 17,12; 24,7; ...)

Sloveso je také užito v případě, kdy krevní mstitel zabije vraha (Nu 35,19-21). Zmíněná výjimka, kdy sloveso označuje přečin, se nachází v Ex 21,29 a mluví se zde o případu, kdy býk zabije člověka. Býk má být ukamenován a vina leží na majiteli podle toho, jestli věděl o trkavé povaze býka. Jednání zvířete lze těžko přisuzovat morální rozměr, nejde zde o příběh s fantastickými prvky, jako v případě Bileáma a mluvící oslice, ale o popis běžné situace. Pokud je tedy subjektem býk, užití slovesa, které neobsahuje prvek hodnotící morální aspekt činu, je logické.

V několika případech sloveso *m-v-t* v pasivním tvaru (hofalu) vyjadřuje “usmrčení“ nepovolaného člověka, který by se dotkl nějakého posvátného předmětu. V Ex 19,12 je to hora Sinaj, na kterou v tu chvíli sestoupil Hospodin, v Nu 1,51; 3,10 a 3,38 jde o příbytek svědectví a stánek setkávání, v Nu 18,7 o oltář. Související případ nalezneme v Lv 27,29, kde je řečeno, že všichni, kteří byli dáni do klatby/zaslíbeni Hospodinu, budou jistě usmrceni (תָּמַתּוּ יְמֵיכֶם).

Případ, že by přímo Hospodin někoho “usmrtil“, se vyskytuje v Pentateuchu třikrát. Dvakrát je to ve stejném příběhu – v příběhu Támar a Judy (Gn 38,7-10). U dvou Judových synů je řečeno, že byli zlí v očích Hospodinových a proto je Hospodin “usmrtil“. Není zde žádná zmínka o Hospodinově hněvu, pasáž spíše rétorikou připomíná právní texty a zabití, kterému jde o odstranění zla z Izraele (viz výše).

Druhé místo je v Ex 4,24, Hospodin se tam setká s Mojžíšem a chce ho “usmrtit“. Jedná se o velmi tajemné a obtížně pochopitelné místo Bible, v edici biblických komentářů Anchor Bible se o něm dočteme: „Ačkoli *m-v-t* „zemřít“ v kauzativu může být synonymní s *h-r-g* „zabít“, *m-v-t* (hif) obsahuje často právní konotace, je srovnatelné s českým „popravit“. William H. Propp dále s pomocí tohoto faktu argumentuje a spojuje Hospodinovu snahu “usmrtit“ Mojžíše s vinou, která na Mojžíšovi leží za zabití Egyptana (Ex 2,12). „... je to Mojžíšův pokus se vrátit (do Egypta) s neodčiněnou vinou za krev, který vyprovokuje Hospodinův útok. Povšimněme si, že sloves *m-v-t* „usmrtit“ evokuje popravu zločince Bohem nebo člověkem.“ Sipora pak podle Proppa vyřeší problém, když prolíje Mojžíšovu krev při obřízce.¹³ Tento výklad je silně založen faktu, že bylo v textu užito právě sloveso *m-v-t*, a my si můžeme povšimnout, jak velice relevantní může být pro pochopení textu vymezení typických užití a významových odstínů sloves pro zabití.

13) Propp, William Henry; The Anchor Bible, Exodus 1-18 : a new translation with introduction and commentary; New York: Doubleday, 1999; str. 218, 219, 235

V Dt 32,39 říká Hospodin: „... já usmrcuji i oživuji ...“. Je to pasáž z oslaveného hymnu na Hospodina a má být vyjádřena jeho velká moc. Usmrcování je tu spojeno s oživováním jako jeho protiklad, vyznívá tedy i zde zcela neutrálně, jako konstatování, že tak jako Hospodin dal všemu život, je pánem i nad smrtí.

V Gn 18,25 Abraham přemlouvá Hospodina, aby v Sodomě “neusmrtil“ spolu se svévolníkem i spravedlivého. Podobně je tomu v Nu 14,15 a Dt 9,28, kdy Hospodina přemlouvá Mojžíš, aby “neusmrtil“ izraelský lid. V motivu usmiřování Hospodina a odvracení zabíjení se vyskytují zatím všechna zkoumaná slovesa pro zabití (*h-r-g*, *n-k-h* i *m-v-t*), často více z nich najednou v témže oddílu. Může jít o způsob, jakým mluvčí pracuje s jazykem, aby jeho výrok vyzněl spíše provokativně nebo naopak spíše zdvořile a neutrálně.

To, že sloveso *m-v-t* může být použito také v kontextu nelegitimního zabití, dokládají výskyty v Gn 37,18 a Ex 1,16. V Genezi se jedná o zabití Josefa jeho bratry. V tomto smyslu se zde vystřídají slovesa *m-v-t*, *n-k-h* i *h-r-g*. Ve verši 18 se bratři smluvili, že Josefa usmrtí (*m-v-t*), o dva verše dále pak říkají, že ho zabijí a užívají při tom sloveso *h-r-g*. Když pak Juda říká: „Nezabíjejme ho.“, používá sloveso *n-k-h* se slovem **שָׁחַ** (viz výše). Ukazuje se zde, že mezi jednotlivými slovesy, jejich významy a užitím nepanuje jasně vymezená neprostupná hranice, ale spíše se navzájem z větší či menší části překrývají a prolínají. Spíše než o jasné ohraničení a vymezení jejich významu nám tedy jde o porozumění významovým odstínům a tomu, co které sloveso evokuje a co ne.

Dále je sloveso užito pro “usmrcování“ novorozeňat v Ex 1,16. Faraon v tomto verši říká porodním bábám, aby “usmrtily“ hebrejské novorozené chlapce. V Gn 42,37 Ruben jako záruku, že přivede bratra z Egypta, svému otci dá do rukou život svých dvou synů, řekne: „Můžeš “usmrtit“ dva mé syny, jestliže

ho nepřivedu.“ Ruben – mluvčí – sám dává otci svolení k zabití svých dětí, považuje ho tím pádem za legitimní.

Posledních několik výskytů souvisí s reptáním lidu na poušti a nachází se v Ex 16,3; 17,3 a Nu 16,13. Lid zde nařiká, že Mojžíš (v Exodu i Áron) je “nechávají zemřít/usmrcují“ na poušti. V Nu 17,6 lid reptá proti Áronovi a Mojžíšovi a vyčítají jim, že usmrtili Hospodinův lid. (Předchozí kapitola pojednává o vzpouře Kórachovců proti Mojžíšovi, kteří následně z vůle Hospodina zemřeli, pohltila je zem.) Zde tedy nejsou Áron s Mojžíšem označeni za přímé původce zabíjení, spíše lid “nechávají zemřít“.

2.3.3 Závěr

Sloveso *m-v-t* zřejmě opravdu nejlépe odpovídá českému usmrtit. Objektem i subjektem zabíjení může být člověk i zvíře. Užívá se většinou v právních textech pro vyjádření trestu smrti. V menší části případů se vyskytuje v narativních textech. Několikrát se vyskytuje v kultickém kontextu, nikdy není užito v kontextu války či bitvy. Ze všech sledovaných sloves pro zabití (kromě slovesa *š-ch-t*, o kterém pojednáme níže) je nejvíce neutrální, prosto hodnotících soudů o legitimitě jednání. Zároveň se ale může vyskytnout v textu, kde je jím označeno zabití nelegitimní, může zde vyjadřovat postoj mluvčího k jeho činu, nebo nemusí vyjadřovat nic, než jen to, že byl někdo usmrčen. To, že sloveso neobsahuje hodnotící moment, neznamená, že musí být použito vždy pro legitimní jednání, i když takové užití se více nabízí a je mnohem častější.

2.4. טחש (š-ch-t)

2.4.1 Obecná charakteristika

Blahoslav Pípal sloveso překládá jako: 1. porazit, porážet, zabít (v oběť); 2. ciselovat, tepat, vytepat; ni: být poražen. V Pentateuchu se ovšem vyskytuje jen v první skupině významů, budeme se tedy zabývat jen jimi.

V Theological Wordbook of the OT je uvedeno: „Š-ch-t znamená „zabít“ nejčastěji v rámci rituální oběti, několikrát je užito ve významu zabití člověka. Může být užito k vyjádření zabití zvířete mimo rámec oběti.“

Sloveso se v Pentateuchu vyskytuje celkem sedmačtyřicetkrát. Z toho dvakrát v Genezi, třikrát v Numeri, šestkrát v Exodu a šestatřicetkrát v Levitiku. V Deuteronomiu se nevyskytuje. Již jen samotný fakt, že zdaleka nejčastěji se sloveso vyskytuje právě v Levitiku, dokládá kultický charakter jeho významu.

2.4.2 Výzkum slovesa podle výskytů v Pentateuchu

V naprosté většině případů se sloveso užívá pro zabití zvířete v rámci kultu, tedy pro obětování zvířete. Do této kategorie patří všechny výskyty v Leviticu, jsou to texty o obětních řádech i jiných řádech, které obsahují z nějakého důvodu potřebu oběti. V Exodu se pak vyskytuje taktéž v kultickém kontextu v souvislosti s přinášením obětí při uvádění kněží v úřad (Ex 29,11-20) a v souvislosti se smlouvou s Hospodinem (Ex 34,25 – zákaz mísit krev oběti s kvasem). V Ex 12,6 a Ex 12,21 je sloveso užito pro zabíjení beránků při odchodu Izraelců z Egypta. Nejde zde přímo o kultické nařízení, ale o příběh, který vysvětluje původ takového nařízení.

Kromě slovesa š-ch-t se pro vyjádření zabití zvířete v kultickém smyslu v Pentateuchu objeví také sloveso זבח (z-b-ch) a טבח (t-b-ch). Sloveso z-b-ch je velmi časté, v Pentateuchu vždy užité ve významu obětování zvířete a je

překládané českými překlady převážně jako „obětovat“. Sloveso *t-b-ch* je velmi zajímavé, vyjadřuje zabití zvířete v širším smyslu a často se užívá metaforicky k vyjádření zabití člověka.¹⁴ V Pentateuchu je ovšem užito pouze třikrát. Tato dvě slovesa je třeba zmínit, vyskytnou se u nich český překlad „zabít“, přesto nebyla zahrnuta do výběru sloves pro zabití, jimiž se zabývá tato bakalářská práce. Sloveso *z-b-ch* pro jeho jasně ohraničený a nekomplikovaný výskyt, sloveso *t-b-ch* pak pro jeho řídké užití v Pentateuchu.

V Nu 11,22 se jedná opět o zabíjení zvířat, tentokrát však už ne přímo v kultickém kontextu. Jde o pasáž, kdy jsou Izraelci na poušti a reptají, protože nemají maso. Hospodin sdělí Mojžíšovi, že budou mít masa víc než dostatek. Mojžíš tomu nemůže uvěřit a ptá se: „Má se pro ně zabíjet (*š-ch-t*) brav (kozy a ovce) a skot?“. Kultický smysl zabití zde není na první pohled patrný, ale v Lv 17,3 je řečeno, že je hřích, aby kdokoli zabil (*š-ch-t*) kus skotu, beránka nebo kozu, aniž by je obětoval. Stejně by se dalo argumentovat v případě Gn 37,31, kdy Josefa jeho bratři prodají do otroctví a zabijí (*š-ch-t*) kozla, jehož krví potřísni Josefovou suknicí, aby to vypadalo, že ho sežrala divá zvíř. Dávalo by tedy smysl i tato zabití zvířat spojit s obětí.

Nakonec uvedeme jediné dva výskyty v Pentateuchu, kdy sloveso *š-ch-t* označuje zabití člověka. Poprvé je to v Gn 22,10 v příběhu o obětování Izáka. Je užito jednou, když Abraham vztahuje ruku, aby svého syna zabil (*š-ch-t*). Na ostatních místech příběhu je pak zabití Izáka označováno slovesem *a-l-h*, které zde znamená zápalnou oběť. Totéž sloveso je pak užito, když Abraham místo Izáka, k jehož oběti nakonec nedojde, obětuje berana. Zdá se, že toto užití slovesa nevybočuje z významu, který lze odvodit z výskytů předchozích. Jde o neobvyklou situaci, ve které je Izák obětován tak, jako se obětuje zvíře.

14) Archer, Gleason L.; Harris, Laird R.; Theological Wordbook of the OT, heslo טבח

Posledním zbylým místem, kde naše sloveso najdeme, je Nu 14,16. Tento výskyt již zřetelně vybočuje. Opakuje se motiv, který jsme již našli u všech předešlých sloves, která jsme zkoumali. Mojžíš odrazuje Hospodina od zabití Izraelců. Říká: „Když tento lid do jednoho usmrtíš (*m-v-t*), národy, které o tobě slyšely, řeknou: „Protože Hospodin nebyl schopen přivést tento lid do země, kterou jim přislíbil, zabil (*š-ch-t*) je na poušti.“. Užití tohoto slovesa může v tomto kontextu evokovat krvavou lidskou oběť. Tu by představovalo zabití Izraelců na poušti Hospodinem v očích pohanských národů.

2.4.3 Závěr

Sloveso *š-ch-t* je v Pentateuchu užito téměř výhradně pro kultické zabíjení zvířat při obětech. Vyjadřuje tedy zabití legitimní. Představa kultického zabití člověka se u tohoto slovesa dvakrát vyskytne, v obou případech je ale zřejmé, že takováto oběť neodpovídá charakteru izraelského náboženství a jejich Boha – Hospodina.

2.5. רצח (r-c-ch)

2.5.1. Obecná charakteristika

Blahoslav Pípal sloveso překládá jako: zabíjet, zabít, *pt* vrah; *nif* být zabit; *pi*: vraždit, *pt* vrah.

V Pentateuchu se vyskytuje pouze osmadvacetkrát, je tedy ze všech sloves pro zabití, kterými se zabýváme, nejméně frekventované. V Exodu se vyskytuje pouze jednou, dvacetkrát v Numeri, kde jsou všechny výskyty obsaženy ve třicáté páté kapitole, a sedmkrát v Deuteronomiu. V Genezi ani v Leviticu se sloveso nevyskytuje.

2.5.2 Výzkum slovesa podle výskytů v Pentateuchu

V Ex 20,13 a Dt 5,17 je sloveso užito jako součást desatera přikázání, pilíře starozákonní etiky. Celé přikázání v obou případech shodně zní: לֹא תִרְצַח. Nejedná se o imperativ, ale o indikativ imperfekta qalu pro druhou osobu singuláru maskulina. Po této formulaci nenásleduje žádné upřesnění, vysvětlení nebo zdůvodnění. Jednoduše se říká, že “nebudeš zabíjet ve smyslu *r-c-ch*“. Jedná se tedy o výrok apodiktického práva, jehož protihladem je právo kazuistické, které formuluje právní postup pro konkrétní případy stylem: „když ..., tak poté ...“

Sloveso *r-c-ch* se v Pentateuchu vyskytuje pouze v textech právní povahy, nevyskytuje se v narativních textech. Ve většině případů tvoří participium (osmnáctkrát), které znamená: ten, který zabil ve smyslu *r-c-ch*, vhodnější ale bude dále je překládat jako vrah, což je termín, který by měl také v zásadě odpovídat jeho významu. Vrah (רֹצֵחַ) je v Nu 35 specifikován jako ten, kdo někoho udeří (*n-k-h*) železným, dřevěným nebo kamenným předmětem, nebo ho fyzicky napadne “holýma rukama“, a takto napadený člověk zemře. Nu 35,21 přidává, že se jedná o napadení v nepřátelství. Téměř polovina výskytů se pak

týká případu, kdy vrah zabil neúmyslně. V obvyklém případě vrah musí být usmrčen (*m-v-t*), (Nu 35,31). Pokud však vrah zabil neúmyslně, nemusí zemřít, ale může uprchnout do útočištného města, kde bude v bezpečí před krevním mstitelem. Dt 19:6 dodává, že „není hoden smrti, protože zabitého neměl v nenávisti“. Tento motiv se opakuje ještě několikrát, pokud vrah zabil neúmyslně, aniž by nenáviděl zabitého, nezaslouží si smrt a může se ukrýt. Nicméně i na těchto místech je vrah označen jako רָצַח . Sloveso se tedy vztahuje i na případy neúmyslného zabití.

Dalším případem zabití, pro které je použito sloveso *r-c-ch*, je zabití vraha krevním mstitelem v Nu 35,27. Tento případ zdá se nezapadá do jasně vymezeného významu slovesa *r-c-ch* jakožto zcela nelegitimního zabití. Když se však podíváme blíže, toto místo popisuje případ, kdy se neúmyslný vrah odváží vyjít za hranice útočištného města a krevní mstitel ho tam dostihne. Jak už bylo řečeno výše, neúmyslný vrah podle Pentateuchu není hoden smrti. Přestože je vzápětí ve verši 27 řečeno, že krevní mstitel nebude vinen prolitou krví, podle užití slovesa *r-c-ch* můžeme usoudit, že takový čin zřejmě nezůstává bez negativního hodnocení.

Abychom podpořili takovýto závěr, podíváme se blíže na slovesa užívaná pro zabití vraha krevním mstitelem. V případech, že obětí je úmyslný vrah, je vždy použito sloveso *m-v-t* (Nu 35,19; Nu 35,21; Dt 19,12), u kterého jsme v předchozí části práce došli k závěru, že neobsahuje negativní konotace s nelegitimním zabitím a užívá se převážně pro trest smrti v právních textech.

Ve dvou případech, kdy se mluví o zabití neúmyslného vraha krevním mstitelem, je v jednom případě použito sloveso *n-k-h* (Dt 19,6) a ve druhém případě *r-c-ch* (viz výše). Tyto dvě kategorie jsou viditelně rozlišeny, sloveso *m-v-t*, které se používá pro legitimní trest smrti, je u zabití neúmyslného vraha nahrazeno slovesem *n-k-h*, nebo přímo slovesem užívaným pro nelegitimní zabití

– vraždu – *r-c-ch*. Tím je možné doložit, že zabití toho, kdo zabil neúmyslně, není v Pentateuchu pokládáno za zcela legitimní.

Výjimka, která již neoddiskutovatelně vybočuje z doposud utvořeného chápání tohoto slovesa, se nachází v Nu 35,30. Sloveso *r-c-ch* je zde použito k vyjádření “zabití“ vraha v právním smyslu, jakožto trest smrti. Theological Wordbook of the OT tímto veršem dokládá, že kořen *r-c-ch* označuje také zabití ze msty, tímto veršem společně s veršem Nu 35,27, o kterém jsme pojednávali výše (“zabití“ neúmyslného vraha krevním mstitelem“). Jednalo by se zde tedy o pomstu ve smyslu „oko za oko, zub za zub“, kdy adekvátní odpovědí na přečin je zcela stejně naložit s viníkem?

Baruch Levin v části edice Anchor Bible věnované tomuto oddílu rozebírá židovské pojetí krevní msty. „Go’el haddam – obnovitel krve (= krevní mstitel) je termín odkazující na příslušníka klanu, který na sebe vezme závazek, že se pomstí tomu, kdo byl obviněn z vraždy jeho příbuzného. Hebrejské sloveso *g-‘l* má mnoho konotací, které se neomezují na odplatu. Jeho esenciálním významem se zdá být obnovení toho, co bylo odejmuto nebo ztraceno. Nezplacená krev zabitého křičí ze země, jako tomu bylo s krví Ábela (Gn 4,10), a požaduje odplatu v podobě krve nebo života vraha. Go’el se snaží splnit tento požadavek skrze odvetu.”¹⁵ Levin užívá příkladu Kaina a Ábela. Ten má s veršem Nu 35,30 výrazný společný rys – v obou případech je užito stejné sloveso pro přečin i postih. V Gn 4,10 je však takovéto jednání přísně zapovězeno (zabití *h-r-g* za zabití *h-r-g*). Odpovědí na úmyslný čin zabití – *r-c-ch* je smrt/usmrcení – *m-v-t*. Tak je tomu na ostatních místech v Nu 35 i jinde v právních textech. Pasáž v Nu 35,30, „vražda za vraždu“, je něco, co se nalézá v ostré disharmonii s ostatním obsahem, i smýšlením, Pentateuchu. „Krevní msta“ a zákon odplaty ve smyslu „oko za oko, zub za zub“ mají v izraelském právu zásadní místo, je však

15) Levine, Baruch A.; Anchor Bible; Numbers 21-36: a new translation with introduction and commentary; New York: Doubleday, 2000; str. 554

třeba je chápat jinak. Zabití jakožto přečin a zabití jakožto postih jsou, a měly by být, zabitími zcela rozdílného rázu. Vystihuje to Walter Kaiser ve své knize *Toward Old Testament Ethics*: „Oko za oko, zub za zub“ nabádá k odškodnění/náhradě, nikdy k odvetě. Komentátoři, jak liberální, tak evangelikální, chybují, když líčí tento princip buď doslovně, nebo jako povolující osobní pomstu nebo odvetu. (...) Vykladači se musí mít na pozoru vůči dvěma způsobům zkreslení principu odplaty: (1) přenesení toho, co náleží výhradně k soudnímu dvoru, do osobního života a (2) zneužití tohoto ustanovení k ospravedlnění osobní pomstychtivosti a touhy po vlastním prospěchu.“ Kaiser dále objasňuje, že provinění a odškodnění není nutné ve vztahu viníka a rodiny zabitého, ale ve vztahu viníka a Boha, viník je vinen prolitou krví před Bohem.¹⁶

2.5.3 Závěr

Sloveso *r-c-ch* je v Pentateuchu velmi vzácné. Vyskytuje se jen v úzkém kontextu izraelského práva, vztahuje se tedy jen na chování v rámci izraelského společenství, ještě specifičtěji na chování svobodného izraelského muže. „Desatero neříká nic o morálních právech či povinnostech žen, dětí, nebo otroků. ... Člověk, o kterého se jedná, má dům, manželku a sluhy, a totéž má i jeho bližní. Může svědčit u soudu, a proto je třeba ho varovat, aby nesvědčil křivě. ... Touto osobou je stručně řečeno svobodný dospělý jedinec mužského pohlaví, příslušník majetné vrstvy, který má služebnictvo a širokou rodinu.“¹⁷ Nadto u slovesa uvádí *Theological Wordbook of the OT*: „*r-c-ch* je čistě Hebrejský termín. Není jednoznačně prokázáno příbuzné slovo v žádném z dnešních jazyků.“ Označuje v první řadě zabití osobního protivníka, které je uvědomělým aktem nepřátelství, zároveň ale může jít i o neúmyslný čin zabití, který ale poté, na rozdíl od prvního případu, není trestán smrtí.

16) Kaiser, Walter C. Jr.; *Toward Old Testament Ethics*; Zondervan Publishing House, Michigan, 1983; str. 72, 73

17) *Etika a Starý zákon*; John Barton; Mlín, 2006; str. 10

Zřejmě nejbliže slovesu *r-c-ch* má sloveso *h-r-g*. Vzpomeňme si na to, jak Kain zabije (*h-r-g*) Ábela. Tento čin odpovídá všem parametrům pro zabití *r-c-ch* – úmyslné zabití v nepřátelství, které je spácháno na svobodném muži, dokonce bratru. Ačkoli i mnohá další zabití v příbězích Pentateuchu by se zřejmě dala označit jako zabití ve smyslu slovesa *r-c-ch*, toto sloveso se v žádném nevyskytuje. *R-c-ch* je sloveso užívané čistě jen v řeči práva. U ostatních sloves, zvláště u slovesa *h-r-g*, je tak v narativních a částečně i jiných textech ponechán prostor, ve kterém kontext příběhu, slova, která jsou v něm užita i čtenář rozhodují, jedná-li se o zabití legitimní, či nelegitimní.

3. Slovesa pro zabití ve čtyřech českých překladech Bible

V této části práce se budeme zabývat tím, jak pět českých překladů Bible překládá jednotlivá slovesa pro zabití a potažmo tím, jak zohledňují diverzitu těchto sloves v Pentateuchu. Z českých překladů jsme vybrali Bibli kralickou, Český ekumenický překlad, Bibli, překlad 21. století a Český studijní překlad. Jsou to překlady nejhojněji užívané, Český studijní překlad je pak vybrán pro svou ambici co nejpřesněji se přiblížit znění originálu.

Tato kapitola bude rozdělena na dvě části. V první části bude plošně prozkoumáno, jakými slovy jsou překládána naše slovesa pro zabití, jaký překlad je častější a jaký méně častý.

V českém jazyce ale neexistují zcela přesné ekvivalenty těchto hebrejských sloves, takže ačkoli se můžeme jistě mnoho poučit z výčtu a frekvence slov použitých k jejich překladu, nelze však podle něj zodpovědně posoudit ohled, který jednotlivé překlady berou na užití různých hebrejských sloves pro zabití v Pentateuchu. Co nejadekvátnější překlad těchto sloves do češtiny se řídí také podle kontextu, ve kterém se nalézají. Proto ve druhé části vybereme několik úryvků textu, které nějakým způsobem vystihují onu různorodost zkoumaných sloves a zároveň jejich specifičnost, o kterou v této práci jde. U vybraných textů poté porovnáme, jak jsou v nich obsažená slovesa pro zabití těmi kterými překlady překládána.

3.1 Překlady sloves obecně

3.1.1 Bible kralická

„Bible Kralická patří k nejvýznamnějším českým humanistickým překladům, mezi nimiž je i nejrozsáhlejším. Je též prvním biblickým textem, který byl v úplnosti přeložen do češtiny se stálým zřetelem k původním jazykům. (...) Přestože Bible kralická vznikla v úzce vymezeném věroučném prostředí a v následujících staletích se stala textem, na němž se formovala identita českých a moravských protestantů, brzy překročila své konfesní hranice a stala se inspiračním zdrojem prakticky všech pozdějších překladatelů Bible, ... byla vzorem klasické češtiny a během národního obrození měla výrazný vliv při konstituování národního jazyka. Její liturgické užívání v protestantském prostředí bylo oslabeno až v poslední čtvrtině 20. století rozšířením nového, ekumenického překladu Bible, ...“¹⁸

Sloveso *h-r-g* je v Bibli kralické překládáno z největší části slovem zabít. Všechny případy, ve kterých je zabíjen jedinec, jsou přeloženy tímto slovem. V případě zabití skupiny lidí jsou kromě “zabít“ použita také slova *zbit*¹⁹, *pobít*, *zamordovat*, *pomordovat*, *zmordovat*. Zabít je pro překlad použito jednadvacetkrát a ostatní slovesa dohromady desetkrát.

Sloveso *n-k-h* je přeloženo nejčastěji jako bít či zabít. Častým překladem je také *ranit*, *udeřit*, *pobít*, *porazit* a *zbit*. Řídce se dále vyskytují překlady: *ubít*, *urazit*, *mrskat*, *tepat*, *ztlouct*, *potlouct*, *pohubit*, *mrštit*, *vydat na smrt* a *odejmout hrdla*²⁰.

18) Bible kralická šestidílná, kompletní vydání s původními poznámkami; Česká biblická společnost, 2014; str. 11

19) Zde toto slovo znamená zhruba to, co vybit, pobít či zabít, nejde o “pouhé“ bití.

20) Slovesa jsou vždy seřazena podle četnosti od nejčetnějšího k nejméně četnému.

Když sloveso *m-v-t* tvoří figuru etimologiku, je vždy přeloženo: „smrtí umřít“. V běžném tvaru je sloveso přeloženo nejčastěji jako zabít nebo umřít. Několikrát se vyskytuje překlad zmořit, usmrtit a zahubit. Pouze jednou pak nalezneme překlady odsoudit k smrti, trestat na hrdle, být příčinou smrti, pobít a zamordovat.

V naprosté většině případů je sloveso *š-ch-t* přeloženo opět jako zabít. V dvou případech pak bít a v jednom případě obětovat, nabít a zamordovat.

Sloveso *r-c-ch*, pokud tvoří participium, je většinou přeloženo jako vražedník, ve třech případech ten, který zabil. Pokud netvoří participium, je přeloženo jako zabít, v jednom případě mordovat.

Vidíme, že Bible kralická používá pro překlad našich pěti sloves velmi širokou škálu slov. Mezi nimi však zřetelně převažuje slovo zabít, které je ve dvou případech nejčastějším a ve třech případech druhým nejčastějším překladem.

3.1.2 Český ekumenický překlad

Český ekumenický překlad Bible vznikl mezi lety 1961 – 1979. Vznikl z potřeby nového srozumitelného překladu Bible, který by doplnil Bibli kralickou, jejíž jazyk je čtenáři stále vzdálenější a méně pochopitelný. Tento překlad je vpravdě ekumenický, popud k jeho sepsání vzešel z prostředí Českobratrské církve evangelické, spolupracovali na něm ale zástupci církve římskokatolické, československé husitské, pravoslavné, evangelické metodistické a bratrské. Je prvním společným, mezicírkevním, překladem v našich dějinách²¹. Dnes je nejpoužívanějším českým překladem Bible v protestantském prostředí.

Sloveso *h-r-g* je, stejně jako v případě Bible kralické, přeloženo nejčastěji „zabít“, jiné překlady jsou ale četnější, a to: zavraždit, povraždit, pobít a vybít.

21) Bible; Český ekumenický překlad, Česká biblická společnost, 1995, str. 6, 11

Sloveso *n-k-h* je opět překládáno širokou škálou slov. Pět z nich se vyskytuje velmi často (okolo patnácti výskytů), a sice pobít, bít, udeřit, zabít a ubít. Sloveso zabít je zde poprvé až na čtvrtém místě podle četnosti. Několikrát se vyskytnou překlady porazit, potlouct, ranit, mrskat a uhodit, po jednom výskytu jsme zaznamenali u zhubit, zasáhnout, zbit, vybit, zvítězit.

Co se týče slovesa *m-v-t*, pokud vytváří figuru etimologiku, je přeloženo jako muset zemřít, až na jeden případ, kdy je přeloženo jako být usmrcen. V běžném tvaru je pak v převážné většině výskytů přeloženo slovem usmrtit, více než dvakrát méně častý je překlad zemřít, třikrát se vyskytne překlad umořit, dvakrát potrestat smrtí a pouze jednou překlad být příčinou smrti a zabít.

Sloveso *š-ch-t* je v drtivé většině případů přeloženo slovem porazit²², v několika případech slovem zabít a v jednom případě pobít.

Sloveso *r-c-ch* v participiu ČEP překládá zhruba stejně často jako vrah a ten, který zabil. Pokud nejde o participium, překlad je pak vždy zabít.

“Univerzální“ sloveso zabít je k překladu použito výrazně méně než u Bible kralické, a to zejména u sloves *m-v-t* a *š-ch-t*.

3.1.3 Bible, překlad 21. století

Tento překlad Bible vznikl mezi lety 1994 – 2009. Má Bibli především zpřístupnit nové generaci čtenářů, učinit ji čitelnou a srozumitelnou, a tak být náhradou za starší, dnešnímu člověku méně srozumitelné překlady.²³

Sloveso *h-r-g* je opět překládáno nejčastěji jako zabít. Osmkrát je přeloženo jako pobít a jednou jako zahubit, zavraždit, popravít a dopustit smrt.

U slovesa *n-k-h* se nejčastěji objevuje překlad udeřit, je asi dvakrát častější než druhý nejčastější překlad – pobít. O jen jeden výskyt méně je pak zaznamenán

22) Zde ve smyslu porážky zvířete.

23) Bible, překlad 21. století; Biblion, o. s., 2009, str. xi

u slov zabít a bít. Řídké jsou překlady porazit, ranit/zranit, potlouct, ubít, bičovat, dát ránu, jednou se pak vyskytnou překlady brát život, zasáhnout, uhodit, zbit, dobýt a prolít krev.

Když tvoří sloveso *m-v-t* figuru etimologiku, překládá se, stejně jako u Českého ekumenického překladu, jako muset zemřít, zde ovšem bez výjimky. Pokud ji netvoří, nejčastěji se překládá jako zemřít nebo zabít, několikrát jako popravit, usmrtit, nechat zemřít/pomřít a umořit, jednou pak jako vybit, způsobit smrt, pozabíjet, platit životem a dát smrt.

Sloveso *š-ch-t* je překládáno jako zabít, pouze dvakrát jako pobít a jednou jako podříznout a obětovat.

Sloveso *r-c-ch* v participiu je přeloženo jako vrah nebo ten, kdo zabil, přičemž vrah má o několik výskytů více. Pokud nejde o participium, je sloveso přeloženo jako zabít, v jednom případě jako zavraždit.

3.1.4. Český studijní překlad

Překlad Starého zákona vznikl mezi lety 1994 a 2008, Nový zákon byl vydán již roku 1994. Český studijní překlad se snaží co nejvíce přiblížit původnímu textu, aby umožnil důkladné studium Bible i čtenářům neznalým originálních jazyků. Jeho cílem je také, aby byl co nejvíce konkordantní, tzn., aby jednotlivé termíny byly překládány na všech místech stejně²⁴.

Sloveso *h-r-g* je opět zdaleka nejčastěji přeloženo jako zabít. Nicméně čtyřikrát se objeví překlad pobít a jednou povraždit a vybit.

Škála slov použitých k překladu slovesa *n-k-h* je zřetelně kratší, než u předešlých překladů Bible. Bible kralická překládá toto sloveso sedmnácti různými způsoby, Český ekumenický překlad čtrnácti a Bible, překlad 21. století

24) stránky Českého studijního překladu, viz <http://www.biblecsp.cz/>

dokonce osmnácti. Český studijní překlad oproti tomu používá k překladu “pouze“ deset různých slov či formulací. Nejčastěji je to slovo pobít, dále zabít, bít a udeřit. Výjimečně se pak vyskytne překlad potlouct, zasáhnout, ranit, dostat ránu a ubít.

Sloveso *m-v-t*, pokud tvoří figuru etimologiku, je přeloženo vždy jako být jistě usmrcen, pokud ne, překládá se jako usmrtit, ve třech případech jako nechat zemřít. Snaha o konkordantnost je na tomto slovese zřetelně patrná.

Sloveso *š-ch-t* je přeloženo jako zabít ve všech případech kromě dvou výjimek, kdy je přeloženo jako obětovat a pobít.

V participiu je sloveso *h-r-g* vždy přeloženo jako vrah. Pokud netvoří participium, ve třech případech je přeloženo jako vraždit/zavraždit, ve dvou potom jako zabít.

3.1.5. Shrnutí

Prošli jsme vcelku zevrubně, jak jsou která slovesa překládána čtyřmi českými překlady, a vidíme, že celkově převažuje překlad zabít, který se vyskytuje napříč všemi kategoriemi. Výjimkou je sloveso *m-v-t*, kde Český ekumenický překlad použije překlad zabít pouze jednou a Český studijní překlad se pečlivě drží překladu usmrtit (kromě třech míst s překladem nechat zemřít). Český ekumenický překlad také jako jediný zřetelně odlišuje sloveso *š-ch-t*, když na jeho místě používá ve většině případů slovo porazit. V naší – sémantické – rovině tím také staví na jinou úroveň zabití zvířete, když je nepřekládá slovesem zabít, stejným slovesem, které užívá například i pro překlad šestého přikázání.

3.2. Překlady sloves na ukázkách z biblického textu

Jak již ale bylo zmíněno, výše uvedený výčet neposkytuje příliš jasný obrázek o tom, jak české překlady zohledňují různá hebrejská slovesa pro zabití. Jelikož neexistují zcela přesné české ekvivalenty, je očekávatelné, že k jejich překladu bude použita pestrá paleta českých slov v závislosti na kontextu, ve kterém se vyskytují. Proto v další části práce vybereme několik ukázek biblického textu, na kterých bude snad více patrné, jak při překladu různých sloves pro zabití jednotlivé české překlady Bible postupují.

3.2.1 Příkázání „Nezabiješ“

První vybranou pasáží je samotné příkázání „Nezabiješ.“ (Ex 20,13; Dt 5,17). Zjistili jsme, že sloveso *r-c-ch*, kterým je příkázání vyjádřeno, je velmi vzácné. Vyskytuje se pouze na několika místech a vždy v textech právní povahy, které řeší nelegitimní protispolečenské zabití v rámci Izraelské komunity. Převládající překlad „Nezabiješ“ (Bible kralická, Český ekumenický překlad, v případě Bible, překladu 21. století „Nezabíjej“) nepříliš dobře odpovídá originálnímu slovesu. Sloveso zabít má příliš široký význam a užívá se pro překlad všech ostatních zkoumaných sloves pro zabití (až na výjimky, viz níže). V případě Bible kralické se stejné slovo vyskytuje například u obětování Izáka, zabití zvířete pro kultické účely, u soudního zabití úmyslného vraha, nebo u případů, kdy zabíjí Hospodin. Zatímco v originále jsou tato místa zřetelně odlišena od činnosti, kterou zapovídá desatero, z překladu Bible kralické by mohl vzniknout dojem vnitřního rozporu Bible, který tam ale ve skutečnosti přítomen není. (Že například Hospodin činí to, co sám zapovídá.) Podobně tomu je u dalších dvou výše zmíněných překladů, která k překladu příkázání používají sloveso zabít. Ačkoli, jak jsme již zjistili, Český ekumenický překlad v tomto smyslu odděluje místa s kultickým zabitím zvířat (užitím slovesa porazit) a také u slovesa *m-v-t* užívá překlad zabít jen jednou.

Jediný Český studijní překlad překládá přikázání jako „Nebudeš vraždit“. Slovo vraždit nebo vrah pak dokonce používá pouze u překladu slovesa *r-c-ch*. Pouze jednou je sloveso *h-r-g* přeloženo jako povraždit, v příběhu o Šimeonovi a Lévim, kteří zabili (*h-r-g*) z pomsty muže ve městě.

V tomto ohledu můžeme vyzdvihnout Český studijní překlad jako nejvěrnější originálu (ze zkoumaných překladů).

Na tomto místě se můžeme pro srovnání podívat, jak se slovesem *r-c-ch* pracuje řecká Septuaginta. V šestém přikázání je sloveso *r-c-ch* přeloženo řeckým slovesem „φονεύω“ (zavražditi, zabíjetí²⁵). Toto sloveso Septuaginta v Pentateuchu užívá výhradně k překladu slovesa *r-c-ch*, a to ve všech případech jeho výskytu. V tomto bodě tedy zůstává zcela věrná původnímu textu.

3.2.2. Ukázka z narativního textu

Dalším vybraným úsekem textu je Ex 2,11-15. Je to už na více místech uvedený příběh Mojžíše, který zabije Egypt'ana. Úryvek si připomeneme ve znění podle Českého ekumenického překladu, námi zkoumaná slovesa však nahradíme jejich hebrejskými kořeny.

„¹¹V oněch dnech, když Mojžíš dospěl, vyšel ke svým bratřím a viděl jejich robotu. Spatřil nějakého Egypt'ana, jak **n-k-h** Hebreje, jednoho z jeho bratří. ¹²Rozhlédl se na všechny strany, a když viděl, že tam nikdo není, **n-k-h** Egypt'ana a zahrabal do písku. ¹³Když vyšel druhého dne, spatřil dva Hebreje, jak se rvali. Řekl tomu, který nebyl v právu: "Proč **n-k-h** svého druha?" ¹⁴Ohradil se: "Kdo tě ustanovil nad námi za velitele a soudce? Máš v úmyslu mě **h-r-g**, jako jsi **h-r-g** toho Egypt'ana?" Mojžíš se ulekl a řekl si: "Jistě se o věci už ví!" ¹⁵Farao o tom vskutku uslyšel a chtěl Mojžíše **h-r-g**. Ale Mojžíš před faraónem uprchl a usadil se v midjánské zemi; posadil se u studny.“

25) Souček, Josef, B.; Řecko-český slovník k Novému zákonu; Kalich, 2003; str. 273, heslo φονεύειν

Začneme Biblií kralickou. První sloveso *n-k-h* je přeloženo „tepe“, druhé pak „zabil“, třetí „tepeš“. U sloves *h-r-g* je překlad prvního „zabiti“, druhého „zabil“ a třetího „zabiti“. Vidíme, že jsou zde slovesa odlišena, kromě jednoho. Kralický překlad koresponduje s příběhem, Mojžíš zřejmě opravdu Egyptřana zabil, protože ho poté zahrabal do písku. Ztrácí se tím však prvek, který v originálu přítomen je²⁶.

Český ekumenický překlad je v tomto bodě věrný původnímu textu. První tři slovesa překládá jako ubít („ubíjí, ubil, chceš ubít“). Druhá tři slovesa jsou pak přeložena jako zavraždit („zavraždit, zavraždil, dát zavraždit“). Užitím slovesa zavraždit je tu kontrast ještě zvýšen, běžně Český ekumenický překlad pro překlad slovesa *h-r-g* užívá slovo zabít.

Bible, překlad 21. století překládá v zásadě stejně jako Bible kralická. První tři slovesa „bije“, „zabil“ a „biješ“, druhá tři slovesa „zabít“, „zabil“ a „dát zabít“.

Český studijní překlad překládá stejně jako Bible, překlad 21. století, až na to, že poslední sloveso není přeloženo dát zabít, ale zabít, což ovšem není v rámci našeho zkoumání relevantní.

Jedině Český ekumenický překlad v tomto textu důsledně zohledňuje, jak jsou v originálu užita slovesa. Uchovává tak aspekt textu, který může hrát významnou roli pro jeho výklad a pochopení. Jak již bylo řečeno v kapitolách u sloves *h-r-g* a *n-k-h*, fakt, že je užito stejné sloveso pro čin Egyptřana, Mojžíše, který ho následně zabil, a peroucího se Hebreje, může v příběhu mnoho naznačit. Oproti těmto třem činům vyjádřeným stejnými slovesy stojí tři stejná slovesa vyjadřující názor Hebreje na Mojžíšův čin a chystaný faraonův postih za něj. Ostatní tři překlady tento aspekt textu nereprodukuje, ba dokonce by se dalo říct, že překrucují možnou intenci autora.

26) Pro úplnost zde dodejme, že ve verši 12 není sloveso *n-k-h* spojeno se slovem **וַיִּבֶן**, čímž by byl přítomen zřetelný rozdíl oproti předchozím dvěma užitím sloves *n-k-h*

3.2.3. Ukázka z právního textu 1

Další příklad je vybrán z kategorie textů právní povahy. Nachází se v Nu 35,21 a je to jeden verš, ve kterém se nacházejí tři námi zkoumaná slovesa pro zabití najednou, slovesa *n-k-h*, *m-v-t* a *r-c-ch*. Budeme postupovat obdobně jako u předchozí ukázky. Text ukázky vychází s Českého studijního překladu. Textu předchází výčet činů, po kterých je člověk shledán vrahem, přímo na něj navazuje uvedená ukázka.

„...²¹anebo jej z nepřátelství **n-k-h** rukou, takže **m-v-t** (qal), **n-k-h** (pt²⁷) **m-v-t** (f. e.²⁸), je **r-c-ch** (pt) **m-v-t** (hifil), jakmile ho potká.“

Tři slovesa, která se zde vyskytují, si můžeme představit jako tři úrovně násilí/zabití. Nejprve je tu sloveso vyjadřující násilný akt spáchaný na jiné osobě – *n-k-h*. Tento akt je blíže specifikován slovesem *m-v-t* v qalu – oběť násilí zemře. Tím je v podstatě definováno sloveso *r-c-ch* – akt násilí (*n-k-h*), jehož následkem je smrt oběti (*m-v-t*). Zabití „vraha“ je následně vyjádřeno opět slovesem *m-v-t*. Sloveso vyjadřující osud oběti je tu stejné jako sloveso vyjadřující osud pachatele (rukou krevního mstitele).

Bible kralická sloveso *n-k-h* překládá nejprve „by ... udeřil“, v participiu pak „bitec“. Jedná se sice o dvě různá slova, vyjadřují však totéž (udeřit a bít). Sloveso *r-c-ch* je pak přeloženo v obou případech jako vražedník („vražedník“, „vražedníka“). Sloveso *m-v-t* je poprvé (v qalu) přeloženo „by umřel“, podruhé (když tvoří figuru etimologiku) „smrtí umře“, potřetí, když se mluví o činu krevního mstitele, je však přeloženo „zabije“. Tento naposledy zmíněný překlad neodpovídá struktuře originálu. Navíc je v něm užito sloveso zabít, které je v kralickém znění Bible zároveň přítomno v příkázání „Nezabiješ“, kde je jím

27) participium – „ten, který *n-k-h*“, stejně jako v následujícím případě „ten, který *r-c-ch*“

28) figura etimologica, תמות ייחוד

přeloženo přítomné sloveso *r-c-ch*, což vnáší do textu další dimenzi neporozumění.

Český ekumenický překlad sloveso *n-k-h* přeloží nejprve jako „udeří“ a poté v participiu jako „ten, kdo zabil“. Sloveso *r-c-ch* v participiu je přeloženo v obou případech jako vrah („vrah“, „vraha“). Nakonec sloveso *m-v-t* je přeloženo poprvé jako „zemře“, podruhé „musí zemřít“ a potřetí „usmrtí“. Jediný překlad, který neodpovídá struktuře originálu, je překlad slovesa *n-k-h* v participiu – ten, který zabil. Tato odchylka je ovšem mnohem méně významná než ta u Bible kralické. „Zabití“, které je i u Českého ekumenického překladu zapovězeno v desateru, zde totiž neoznačuje postih, ale přečin vraha, což do kontextu hladce zapadá.

Bible, překlad 21. století překládá sloveso *n-k-h* jako „udeří“, v participiu „ten, kdo udeřil“. Sloveso *r-c-ch* překládá „vrah“, „vraha“. Sloveso *m-v-t* pak překládá nejprve jako „zemře“, „musí zemřít“, naposledy pak jako „zabije“. Vzniká zde tedy naprosto stejný problém jako v případě Bible kralické.

Český studijní překlad v podstatě souhlasí s Českým ekumenickým překladem. Sloveso *n-k-h* překládá „udeří“ a v participiu „ten, kdo zabil“. Sloveso *r-c-ch* překládá v obou případech slovem vrah. Sloveso *m-v-t* je přeloženo nejprve jako „zemře“, poté „bude jistě usmrcen“ (v tom se od Českého ekumenického překladu liší, pro naše účely však nijak zásadně), poslední sloveso *m-v-t* vyjadřující čin krevního mstitele pak jako „usmrtí“.

Český ekumenický překlad a Český studijní překlad se tak v tomto aspektu více přibližují originálnímu textu. Všechny překlady shodně sice jednou užijí „univerzální“ sloveso zabít na místě, kde zcela přesně nereprodukuje originál, ČEP a ČSP tak ale činí mnohem citlivěji k původnímu textu.

3.2.4 Ukázka z právního textu 2

Druhou ukázkou z právního textu bude obtížné místo v Nu 35, a sice verš 30. Text je převzat z Českého studijního překladu.

Kdokoliv by **n-k-h** $\psi\kappa\eta$, podle svědectví svědků bude ten **r-c-ch** (pt) **r-c-ch**. Jeden svědek nebude vypovídat proti člověku, aby **m-v-t**.

Vidíme opět obvyklou strukturu – *n-k-h* – *r-c-ch* – *m-v-t* (Kdo by ubil k smrti je vrah a bude usmrcen). Tou jsme se zabývali v minulé kapitole, takže ji pro tentokrát pomineme. Místo toho se zaměříme na velice zvláštní prvek tohoto verše, dvojí užití slovesa *r-c-ch* ve smyslu přečin – trest. „... vrah bude zavražděn.“

Nejprve odbočíme a podíváme se opět do Septuaginty. Již dříve bylo řečeno, že se v tomto ohledu precizně drží původního textu, a zde můžeme tento závěr pouze potvrdit. Septuaginta překládá: „ $\phi\omicron\nu\epsilon\upsilon\sigma\epsilon\iota\varsigma\ \tau\omicron\nu\nu\ \phi\omicron\nu\epsilon\upsilon\sigma\alpha\nu\tau\alpha$ “.

Nyní přistupme k českým překladům. Bible kralická překládá: „sáhnout na vražedníka“.

V Českém ekumenickém překladu najdeme: „vraha bude možno odsoudit k smrti“.

Bible, překlad 21. století překládá: „vrah bude popraven“.

Český studijní překlad pak pasáž přeložil takto: „vrah bude zabit“.

Žádný z českých překladů zde není věrný originálnímu textu. Nejblíže se dostává zřejmě Český studijní překlad, když sloveso *r-c-ch* překládá jako zabít, což odpovídá rozhodně více než „sáhnout“, „odsoudit k smrti, nebo „popravit“. Nicméně i tak zůstává českému čtenáři těchto překladů podstata obtížně uchopitelného místa v Nu 35,30 skryta.

3.2.4. Ukázky textů, kdy je subjektem zabití Hospodin

Nakonec se budeme zabývat případy, kdy “zabíjí” Hospodin. Tentokrát se nebude jednat o jednu ukázkou, ale o čtyři. Každá z nich bude obsahovat jiné sloveso pro zabití. Chybí sloveso *r-c-ch*, které není nikde v Pentateuchu užito pro zabití, jehož původcem je Hospodin.

Jsou vybrány přednostně případy, kdy Hospodin sám zabíjí, u slovesa *š-ch-t* však takový případ není, proto budeme pracovat s úryvkem, ve kterém je Hospodinovi takové jednání pouze přičítáno. Slovesa byla vybrána tak, aby jejich kontext představoval něco pro tato slovesa typického nebo něco, co u ostatních sloves nenalezneme, nebo nalezneme výjimečně. U slovesa *h-r-g* je to spojení s hněvem a pomstou, u slovesa *n-k-h* s válkou, sloveso *m-v-t* vyjadřuje spravedlivý postih za určité jednání. U slovesa *š-ch-t* je pouze jeden výskyt, kdy sloveso vyjadřuje zabití Hospodinem, takže žádný další výběr neproběhl.

Sloveso *m-v-t* se objeví dvakrát, protože v poslední ukázce se vyskytuje ve stejném verši jako sloveso *š-ch-t*. Můžeme se tedy zároveň podívat na to, zda, případně jak, jsou tato dvě slovesa v překladech odlišena.

Všechny ukázky jsou přejaty z Českého ekumenického překladu.

1) „Žádnou vdovu a sirotka nebudete utiskovat. Jestliže je přece budeš utiskovat a oni budou ke mně úpět, jistě jejich úpění vyslyším. Vzplanu hněvem a **h-r-g** vás mečem, takže z vašich žen budou vdovy a z vašich synů sirotci.”

(Ex 22,21-23)

2) „... země, kterou Hospodin **n-k-h** pro izraelskou obec, je země vhodná pro dobytek - a tvoji služebníci mají spoustu dobytka.“ (Nu 32,4)

3) „Judův prvorozený Er však byl v očích Hospodinových zlý, a proto jej Hospodin **m-v-t** (hif).“ (Gn 38,7)

4) Když tento lid do jednoho **m-v-t** (hif), pronárody, které slyšely o tobě zprávu,

řeknou: „Protože Hospodin nebyl s to uvést tento lid do země, kterou přísězně zaslíbil, **š-ch-t** je na poušti“ (Nu 14,15-16)

Bible kralická překládá sloveso *h-r-g* v první ukázce jako „zbiji“, sloveso *n-k-h* ve druhé ukázce jako „zbil“ a sloveso *m-v-t* ve třetí ukázce jako „zabil“. Jak už jsme u Bible kralické konstatovali, slovesa pro zabití jsou ve všech kategoriích velmi často překládána slovem zabít, u slovesa *m-v-t* ve třetí ukázce tomu tak je. Může tak dojít ke stírání jednotlivých významových odstínů. Zde by například užití slovesa *m-v-t* mohlo evokovat, že se v textu nejedná o akt Božího hněvu, ale více o spravedlnost v právním smyslu, o adekvátní postih za určité jednání, případně „odstranění zla ze středu Izraele“.

Co se týče poslední ukázky, sloveso *m-v-t* je zde přeloženo jako „zmoříš“, sloveso *š-ch-t* pak jako „zmordoval“. Ačkoli tato slova znějí podobně, jejich význam se liší. Mořit je ve staré češtině kauzativem ke slovesu mřít, čili umírat, znamená tedy asi to, co „nechat umírat, způsobovat umírání“²⁹. Odpovídá tak velmi dobře hebrejskému *m-v-t*. Mordovat oproti tomu vyjadřuje zabití ve smyslu vraždění. Kontrast mezi tím, co Hospodin v ukázce skutečně udělá, a tím, co si budou myslet pronárody, je tedy vytvořen. Konotace s kultickým zabíjením, která je udána slovesem *š-ch-t*, však v textu chybí.

Český ekumenický překlad překládá sloveso *h-r-g* v první ukázce „pobiji“, sloveso *n-k-h* ve druhé ukázce „porazil“ a sloveso *m-v-t* ve třetí ukázce „usmrtil“. Stejně jako u Bible kralické je pro překlad slovesa *h-r-g* užito sloveso, které je jinak typické pro překlad slovesa *n-k-h*. Sloveso *m-v-t* ve třetí ukázce je pak přeloženo jako „usmrtil“, je tak uchován aspekt textu, o kterém jsme v předchozím odstavci řekli, že u Bible kralické zaniká. V poslední ukázce je sloveso *m-v-t* opět přeloženo stejným slovem, přesněji „usmrťíš“. Sloveso *š-ch-t* je pak přeloženo jako „pobil“ – opět slovo typické pro překlad slovesa *n-k-h*.

29) Rejzek, Jiří; Český etymologický slovník; Leda, 2001; str. 390, heslo „mořit“

Bible, překlad 21. století sloveso *h-r-g* v první ukázce překládá opět „pobiji“ a sloveso *n-k-h* ve druhé ukázce „dobył“. Sloveso *m-v-t* ve třetí ukázce je přeloženo jako „nechal zemřít“, což odpovídá hebrejskému hifilu, tedy kauzativu od slovesa zemřít. Možná přesnější by ale byl překlad „dát zemřít“ ve smyslu jako „dát postavit“ nebo „dát zatknout“. „Dát zemřít“ se ale v češtině nepoužívá, českému uchu by taková formulace znít velmi divně, možná až nesmyslně. Nechat zemřít je ale formulace, která Hospodina až příliš distancuje od aktu smrti. Vypadá to, jako by nebyl tím, kdo smrt působí, ale pouze tím, kdo jí nechá volný průchod, nepostaví se do cesty smrti, která je způsobená něčím nebo někým jiným. Adekvátněji zní formulace „usmrtit“.

V poslední ukázce je sloveso *m-v-t* přeloženo „vybiješ“, sloveso *š-ch-t* pak „pobil“. Užití dvou rozdílných sloves, které se nachází v originálu, tu není patrné.

Český studijní překlad sloveso *h-r-g* v první ukázce překládá „pobiji“, ve druhé ukázce sloveso *n-k-h* „vybil“. Sloveso *m-v-t* ve třetí ukázce je přeloženo „usmrtil“, ve čtvrté ukázce je totéž sloveso přeloženo jako „usmrτίš“ a sloveso *š-ch-t* jako „pobil“. I zde si můžeme povšimnout, že sloveso *m-v-t* v hifilu je vždy přeloženo slovem „usmrτί“.

Na Českém studijním překladu pak vidíme asi nejzřetelněji obecnou tendenci všech zkoumaných překladů, totiž překládat slovesa pro zabití, pokud je subjektem Hospodin, slovesy s kořenem *bít* (vybít, pobít, zbit ...). Přitom se nejedná jen o sloveso *n-k-h*, ale i o všechna ostatní slovesa (s výjimkou slovesa *r-c-ch*, u kterého není nikdy subjektem Hospodin). Toto je velmi zajímavé zjištění. Můžeme zde snad zahlédnout vliv evropského myšlení a jeho představ o Bohu jako o více nadosobní nežli osobní síle? Když se řekne, že Bůh vybil nějakou skupinu lidí, zní to rozhodně jinak, než když se řekne, že tuto skupinu pozabíjel. V prvním případě se pohybujeme na více neosobní rovině, vybít skupinu lidí může člověk, ale i nemoc nebo přírodní živé. U zabíjení se však spíše očekává osobní subjekt. Taková formulace může znít českému čtenáři Bible až pohoršlivě, není

zde ponechán velký prostor představě neosobní spravedlnosti, ale vidíme spíše rozhněvaného zabíječícího Boha. Opravdu podstatnou otázkou zůstává, zda by takováto formulace lépe neodpovídala původnímu textu, jeho intencím i pojetí Hospodina, které obsahuje.

3.2.5. Shrnutí

V našem vzorku textů je zahrnuto alespoň jednou každé zkoumané sloveso. Zabývali jsme narativními texty i texty právními (diskurzivními), subjektem zabití v ukázkách byl člověk i Hospodin.

Celkově vzato není možné na základě těchto ukázek hodnotit kvalitu jednotlivých českých překladů. Můžeme spíše nahlédnout jeden z mnoha složitých problémů, kterým musí při své práci překladatelé čelit. A tak spíše než ke kritice nás tato drobná sonda vede k obdivu k jejich práci.

Zároveň jsme snad na konkrétních ukázkách lépe demonstrovali, jak se jednotlivá slovesa navzájem prolínají, ale také odlišují, a jak důležité může být odlišení jejich významových odstínů pro pochopení textu.

4. Závěr

Na základě průzkumu veškerých výskytů sloves *h-r-g*, *n-k-h*, *m-v-t* (hifil, hofal), *š-ch-t* a *r-c-ch* v Pentateuchu a na základě překladů těchto sloves čtyřmi českými překlady (Bible kralická, Český ekumenický překlad, Bible, překlad 21. století a Český studijní překlad), můžeme odpovědět na v úvodu stanovené otázky. Nebudeme na každou otázku zevrubně odpovídat zvlášť, protože se odpovědi vzájemně prolínají a podmiňují.

a) *V jakých kontextech se v Pentateuchu užívají jednotlivá hebrejská slovesa pro zabití?*

Kontexty, ve kterých se užívají sledovaná slovesa, se do značné míry překrývají. Více to platí o slovesech *h-r-g*, *n-k-h* a *m-v-t*, méně pak o slovesech *š-ch-t* a *r-c-ch*, jejichž užití je mnohem zřetelněji ohraničeno.

b) *Jak jsou z morálního hlediska tato zabití hodnocena?*

Z morálního hlediska nejvíce nelegitimní zabití vyjadřuje sloveso *r-c-ch*. Sloveso *h-r-g* také obsahuje konotace s nelegitimním zabitím, v kontextu pak záleží na tom, jestli zabíjí člověk nebo Hospodin. V případě Hospodina je čin považován za legitimní, v případě člověka naopak. Sloveso *n-k-h* je mnohem více neutrální, vyjadřuje násilí ve velmi obecném smyslu. Legitimita zabití ve smyslu *n-k-h* se odvíjí od kontextu i v případě, že zabíjí člověk. Slovesa *š-ch-t* a *m-v-t* pak vyjadřují zabití z morálního hlediska neutrální, jehož legitimita se opět odvíjí od kontextu, mnohem častější je však užití v případech legitimního zabití. Proto lze konstatovat, že tato dvě slovesa evokují zabití legitimní.

c) *Jaký lze na základě odpovědí na otázky a) a b) určit význam zkoumaných sloves?*

Odpověď na otázku po významu sloves se částečně kryje s odpovědí na otázku po jejich kontextu, jelikož podle kontextů, ve kterých jsou slovesa užitá,

je odvozen jejich význam. Sloveso *r-c-ch* vyjadřuje nelegitimní zabití, kdy jedna osoba zabije druhou, může to být úmyslně i neúmyslně. Sloveso *h-r-g* vyjadřuje násilné zabití spojené se silnými emočními hnutími. Sloveso *n-k-h* vyjadřuje obecně násilí, které může a nemusí vést ke smrti. Je typické pro vyjádření zabití ve válce. Sloveso *š-ch-t* vyjadřuje kultické zabití zvířete, ve zcela výjimečných případech člověka. Sloveso *m-v-t* vyjadřuje nejčastěji trest smrti, může být ale užito i v jiných kontextech. Typická je pro něj absence mravního hodnocení přecházející až k vyjádření legitimacy zabití. V tomto ho lze adekvátně přirovnat k českému slovesu „usmrtit“.

d) *Jaké místo na významovém poli sloves vyjadřujících zabití zaujímá sloveso r-c-ch (které je užito v šestém přikázání)?*

Když se podíváme na sloveso *r-c-ch* na poli ostatních zkoumaných sloves pro zabití, zaznamenáme v první řadě, jak málo četné je jeho užití. Většinu z jeho výskytů přitom nalezneme v jedné kapitole knihy Numeri. Při bližším pohledu navíc vidíme, že se u všech výskytů opakuje několik stejných významů. Kromě šestého přikázání v Ex 20,13 a Dt 5,17 to jsou: úmyslné zabití bližního stíhané smrtí, neúmyslné zabití, po kterém vrah „není hoden smrti“, a ve dvou případech zabití neúmyslného vraha krevním mstitelem, po kterém mstitel rovněž není hoden smrti. To vše je zahrnuto v právních textech upravujících vztahy v rámci pospolitosti izraelských svobodných mužů. Vidíme, že dosah přikázání „Nezabiješ“ je úzce ohraničen. To ale zdaleka neznamená, že by Pentateuch neměl k legitimitě zabití více co říct. Znamená to spíše, že při aplikaci tohoto přikázání na různé jiné případy, zvláště u narativních textů, je třeba postupovat velmi opatrně a nedělat nepodložené závěry.

e, f) *Jak jsou sledovaná hebrejská slovesa pro zabití překládána vybranými českými překlady? Jak tyto překlady zohledňují diverzitu zkoumaných sloves?*

Pět sledovaných hebrejských sloves je ve čtyřech vybraných překladech přeloženo více než čtyřiceti slovy nebo slovními spojeními. Z toho je patrné, jak

těžké je převést hebrejská slovesa – hebrejské kategorie, do českého jazyka a do kategorií, která jsou vlastní češtině a Čechům. Co se týče šestého přikázání, ukázalo se, že překlad slovesem „zabít“ není vhodný, protože nereflektuje úzké vymezení slovesa *r-c-ch* v hebrejském originálu. Na tento fakt již bylo vícekrát upozorněno, zmiňuje se o něm například Jan Milíč Lochman: „... hebrejský výraz pro „zabíjet“ – *rasach* (*lo'tirsach*), je relativně vzácný. Zřejmě označuje zabíjení v určitém, vymezeném smyslu, ...“³⁰, nebo také Horst Pöhlmann a Marc Stern: „Hebrejským slovem „*racach*“, které je v našem přikázání použito, se neoznačuje každé zabití, nýbrž zabití nezákonné, ... „*Racach*“ neznamená jen vraždit, nýbrž také zabít v nedbalosti. V našem přikázání se zakazuje nezákonné zabití včetně zabití z nedbalosti.“³¹

V tomto bodě je třeba mezi ostatními zkoumanými českými překlady vyzdvihnout Český studijní překlad, který překládá přikázání „Nebudeš vraždit.“. Zároveň sloveso „vraždit“ užívá v Pentateuchu výhradně k překladu slovesa *r-c-ch*, takže v tomto ohledu nevytváří prostor pro chybnou aplikaci přikázání na sémanticky nesouvisející případy. Ostatní překlady oproti tomu užívají v přikázání sloveso „zabít“, které se objeví zároveň v překladu všech ostatních zkoumaných sloves.

Jinak ale lze na základě několika ukázek textů české překlady jen těžko zhodnotit. K tomu by byla zapotřebí mnohem komplexnější analýza, pro kterou není v této práci prostor.

Podle získaných informací z práce s ukázkami však lze konstatovat, že pro výklad Bible je pochopení významů a významových odstínů jednotlivých sloves vysoce relevantní.

30) Lochman; Jan Milíč; Desatero, Směrovky ke svobodě; Kalich, 2012; str. 97

31) Pöhlmann, Horst Georg; Stern, Marc; Desatero v životě židů a křesťanů; Vyšehrad, 2006; str. 118

Seznam použité literatury

- Bible (program Bibleworks 9):
Leningrad Hebrew Old Testament
Bible kralická
Český ekumenický překlad
Bible, překlad 21. století
Český studijní překlad
Septuaginta
- Bible kralická šestidílná, kompletní vydání s původními poznámkami;
Praha: Česká biblická společnost, 2014
- Bible; Český ekumenický překlad, Praha: Česká biblická společnost, 1995
- Bible, překlad 21. století; Praha: Biblion, o. s., 2009
- Archer, Gleason L.; Harris, Laird R.; Theological Wordbook of the Old Testament (Bibleworks 9)
- Burton, John; Etika a Starý zákon; Jihlava: Mlýn, 2006
- Kaiser, Walter C. Jr.; Toward Old Testament Ethics; Michigan: Zondervan Publishing House, 1983
- Koehler, Ludwig; Baumgartner, Waalter; The Hebrew and Aramaic lexicon of the Old Testament; Vol. 1- 4; Leiden: E. J. Brill, 1994, 1995, 1996, 1999
- Lochman, Jan Milíč; Desatero, Směrovky ke svobodě; Praha: Kalich 2012
- Pípal, Blahoslav; Hebrejsko-český slovník ke Starému zákonu; Praha: Kalich 2003
- Pöhlmann, Horst Georg; Stern, Marc; Desatero v životě židů a křesťanů; Praha: Vyšehrad, 2006
- Prudký, Martin; Cvičebnice biblické hebrejštiny; Praha: Kalich, 2014
- Rejzek, Jiří; Český etymologický slovník; Praha: Leda, 2001

- Souček, Josef, B.; Řecko-český slovník k Novému zákonu;
- Stubhann, Matthias (et. al.); Encyklopedie Bible;
Bratislava: Gemini, 1992
- Propp, William Henry; The Anchor Bible; Exodus 1-18: A New
Translation with Introduction and Commentary; New
York: Doubleday, 1999
- Levine, Baruch A.; The Anchor Bible; Numbers 21-36: A New
Translation with Introduction and Commentary; New
York: Doubleday, 2000
- Weingreen, Jakob; Učebnice Biblické hebrejštiny; Praha: Karolinum,
1997
- <http://www.biblecsp.cz/>; (cit. 25. 4. 2015)

6. Přílohy

Seznam zkoumaných sloves pro zabití a jejich překladů

הרג

1. וַיְהַרְגֵהוּ **Gn 4,8** (Kain zabil Ábela)
BKR “zabil”, ČEP “zabil”, B21 “zabil”, ČSP „zabil“
2. יַהַרְגֵנִי **Gn 4,14** (kdo by našel Kaina, zabije ho)
BKR ”zabije”, ČEP “bude moci zabít”, B21 “zabije”, ČSP „bude moci zabít“
3. כָּל־הַרְג **Gn 4,15** (Kdo by zabil Kaina bude pomstěn 7x)
BKR “zabil by”, ČEP “zabil by”, B21 ”zabije”, ČSP „zabil by“
4. הִרְגֹתִי **Gn 4,23** (Lámech zabil muže za svou jizvu (a bude pomstěn 77x))
BKR „zabil jsem“, ČEP „zabil jsem“, B21 „zabil jsem“, ČSP „zabil jsem“
5. הִרְגוּ **Gn 4,25** (zmínka o tom, že Kain zabil Ábela)
BKR “zabil”, ČEP “zabil”, B21 “zabil”, ČSP „zabil“
6. וַהַרְגוּ **Gn 12,12** (Abraham se bál, že ho kvůli jeho ženě zabijí)
BKR zabijí, ČEP zabijí, B21 zabijí, ČSP „zabijí“
7. תִּהְרַג **Gn 20,4** (Abímlech nevěděl, že je Sára vdaná a nespál s ní, ptá se Hospodina “Cožpak zabíjíš spravedlivé lidi?”)
BKR “zabiješ”, ČEP “vybiješ”, B21 “zabíjíš”, ČSP „vybiješ“
8. וַהַרְגֵנִי **Gn 20,11** (Abraham se bál, že ho kvůli jeho ženě zabijí)
BKR “zabijí”, ČEP “zabijí”, B21 “zabijí”, ČSP „zabijí“
9. פֶּן־יַהַרְגֵנִי **Gn 26,7** (totéž u Izáka a Rebeky)
BKR “aby nezabili”, ČEP “aby nezabili”, B21 “aby nezabili”, ČSP “aby nezabili”
10. וְאַהַרְגָה **Gn 27,41** (Ezau chce zabít Jákoba, protože mu vzal prvorozenství)
BKR “zabiji”, ČEP “zabiji”, B21 “zabiji”, ČSP „zabiji“

11. לְהַרְגוּ **Gn 27,42** (totéž)
 BKR “zabije”, ČEP “chce zabít”, B21 “zabije”, ČSP „chce zabít“
12. וַיַּהַרְגוּ **Gn 34,25** (Šimeon a Lévi zabili muže ve městě za znásilnění své sestry)
 BKR “pomordovali”, ČEP “povraždili”, B21 “pobili”, ČSP „povrždili“
13. הָרַגוּ **Gn 34,26** (totéž)
 BKR “zamordovali”, ČEP “zavraždili”, B21 “zabili”, ČSP „zabili“
14. וַנְּהַרְגֵהוּ **Gn 37,20** (Bratři Josefa si řekli, že ho zabijí)
 BKR “zabíme jej”, ČEP “zabijme ho”, B21 “pojd’me ho zabít”, ČSP „zabijme“
15. נִהְרַג **Gn 37,26** (Juda mluví o zabití Josefa)
 BKR “zabijeme-li”, ČEP “zabijeme”, B21 “zabijeme”, ČSP „zabijeme“
16. הָרַגוּ **Gn 49,6** (Jákos před smrtí říká, že Šimeon a Lévi v hněvu zabili muže)
 BKR “zbili”, ČEP “povraždili”, B21 “pobili”, ČSP „zabili“
- 17.(x2) הֲלֹהָרְגֵנִי - הָרַגְתָּ **Ex 2,14** (Hebrej se ptá Mojžíše, jestli ho také chce zabít, jako zabil Egypt’ana)
 BKR “zabiti, (jako jsi) zabil”, ČEP “zavraždit, (jako jsi) zavraždil”, B21 “zabít, (jako jsi) zabil”, ČSP „zabít, (jako jsi) zabil“
18. לְהַרְגֵנִי **Ex 2,15** (faraos chce zabít Mojžíše)
 BKR “zabiti”, ČEP “zavraždit”, B21 “zabít”, ČSP „zabít“
19. הָרַג **Ex 4,23** (Hospodin říká skrze Mojžíše faraonovi, že zabije jeho prvorozeného syna)
 BKR “zabiji”, ČEP “zabiji”, B21 “zabiji”, ČSP „zabiji“
20. לְהַרְגֵנוּ **Ex 5,21** (izraelští předáci obviňují Mojžíše a Árona, že je kvůli nim faraos zabíjí)
 BKR “aby zamordovali”, ČEP “aby povraždili”, B21 “zahubí”, ČSP „aby zabili“

21. וַיַּהַרְגֵם **Ex 13,15** (Hospodin zabil vše prvorozené v Egyptě)
BKR “pobil”, ČEP “pobil”, B21 “pobil”, ČSP „pobil“
22. לְהַרְגוֹ **Ex 21,14** (Kdo by úkladně zavraždil bližního, zemře)
BKR “by lstivě zabil”, ČEP “lstivě zavraždit”, B21 “úkladně zavraždit”,
ČSP „úkladně by zabil“
23. וַיַּהַרְגֵתִי **Ex 22,23** (Hospodin se rozhněvá a zabije ty, kteří by ubližovali vdovám nebo sirotkům.)
BKR “zbiji”, ČEP “pobiji”, B21 “pobiji”, ČSP „pobiji“
24. אַל־תִּהְרַג **Ex 23,7** (Nedopusť zabití nevinného! – právní ustanovení smlouvy s Hospodinem)
BKR “nezabiješ”, ČEP “nepřipustíš, aby byl zabit”, B21 “nedopusť smrt”,
ČSP “nezabiješ”
25. לְהַרְגֵם **Ex 32,12** (Abraham rozmlouvá Hospodinu zabití Izraele)
BKR “zmordoval”, ČEP “povraždil”, B21 “pobil”, ČSP „pobil“
26. וַיַּהַרְגוּ **Ex 32,27** (Lévijci mají (na příkaz Hospodina) zabíjet své bratry kvůli tomu, že odlili zlaté tele.)
BKR “zabí”, ČEP “zabijte”, B21 “pobíjejte” ČSP „zabíjejte“
27. תִּהְרַגוּ **Lv 20,15** (zvíře, se kterým by někdo obcoval, zabijte – právní ustanovení) BKR “zabijete”, ČEP “zabijete”, B21 “zabijte”, ČSP “zabijete”
28. וַיַּהַרְגֵתָ **Lv 20,16** (kdyby žena obcovala se zvířetem, příkaz zabít ji i zvíře)
BKR “zabiješ”, ČEP “zabijete”, B21 “zabij”, ČSP “zabiješ”
29. (2x) נָא הָרַג **Nu 11,15** (Mojžíš už nemůže unést zodpovědnost za lid, který neustále reptá, říká Hospodinu, aby ho raději zabil)
BKR “zabí”, ČEP “zabij”, B21 “zabij”, ČSP “zabij”
30. הָרַגְתִּיָּךְ **Nu 22,29** (Bileám chce zabít neposlušnou oslici), BKR “byl bych zabil”, ČEP “zabil bych”, B21 “zabil bych”, ČSP “zabil bych”
31. הָרַגְתִּי **Nu 22,33** (Anděl říká Bileámovi, že kdyby se mu jeho oslice nevyhnula, zabil by ho)

BKR “zabil bych”, ČEP “zabil bych”, B21 “zabil bych”, ČSP “zabil bych”

32. הָרָגוּ **Nu 25,5** (Hospodin se rozhněval a chce, aby byli představitelé lidu zabiti za smilnění s Moabkami a jejich bohy)

BKR “zabí”, ČEP “pobijte”, B21 “pobijte”, ČSP “zabijte”

33. וַיַּהַרְגוּ **Nu 31,7** (Hospodin chce vykonat pomstu a pozabíjet Midjánce)

BKR “zbili”, ČEP “pobili”, B21 “pobili”, ČSP “pobili”

34. הָרָגוּ **Nu 31,8** (totéž)

BKR “pobili”, ČEP “zabili”, B21 “zabili”, ČSP “zabili”

35. הָרָגוּ **Nu 31,8** (totéž)

BKR “zabili”, ČEP “zabili”, B21 “zabili”, ČSP “zabili”

36.(2x) הָרָגוּ, הָרָגוּ **Nu 31,17** (totéž)

BKR “zmordujte”, ČEP “zabijte”, B21 “pobijte, pobijte”, ČSP “zabijte”

37. הִיָּג **Nu 31,19** (ti, kteří Midjánce zabili, se musí očistit)

BKR “zabili”, ČEP “zabil”, B21 “zabili”, ČSP “zabil”

38.(2x) הָרָגָהּ תְּהַרְגֶנּוּ **Dt 13,10** (zákon, že kdokoli by tě naváděl k modloslužbě, toho zabiješ)

BKR “bez milosti zabiješ”, ČEP “musíš zabít”, B21 “musíš popravit”, ČSP “rozhodně zabij”

נכה

1. הַכּוֹת־אֶתוֹ **Gn 4,15** (znamení, aby nikdo Kaina nezabil)

BKR “aby nezabil”, ČEP “aby nezabil”, B21 “aby nezabil”, ČSP „aby nezabil“

2. לֹא־תִכּוּתָהּ **Gn 8,21** (Hospodin už “nepobije” tvorstvo)

BKR “budu bítí”, ČEP “nezhubím”, B21 “nepobiji”, ČSP „nepobiji“

3. וַיִּכּוּ **Gn 14,5** (válka)

BKR „pobili“, ČEP „pobili“, B21 „pobili“, ČSP „pobili“

4. **וַיִּבּוּ Gn 14,7** (válka)
BKR “pohubili”, ČEP “pobili”, B21 “udeřili”, ČSP „pobili“
5. **וַיִּכּוּ Gn 14,15** (válka)
BKR “připadl (na ně)”, ČEP “pobíjel”, B21 “přepadli”, ČSP „pobíjel“
6. **מִהַּבֹּת Gn 14,17** (válka)
BKR “od pobití”, ČEP “po vítězství”, B21 “od porážky”, ČSP „z pobití“
7. **הִבּוּ Gn 19,11** (poslové muže “ranili slepotou”)
BKR “ranili”, ČEP “ranili”, B21 “ranili”, ČSP “ranili”
8. **וְהִכָּהוּ Gn 32,9** (Ezau táhne se 400 muži proti Jákobovi)
BKR „pobil by“, ČEP “pobije”, B21 „pobije“, ČSP „pobije“
9. **וְהִכָּנִי Gn 32,12** (totéž)
BKR “aby nepohubil”, ČEP “aby nezabil”, B21 “pobije”, ČSP „aby nezabil“
10. **וְהִכּוּנִי Gn 34,30** (Jákob se bojí, že se proti němu spojí pronárody a zabijí ho)
BKR “zbijí”, ČEP “pobijí”, B21 “zabijí”, ČSP „pobijí-li“
11. **הִמָּכָה Gn 36,35** (zmínka v rodopisech o Hedadovi, který pobil Midjance)
BKR “porazil”, ČEP “porazil”, B21 “pobil”, ČSP “pobil”
12. **לֹא נִכְנְנֶנּוּ Gn 37,21** (Ruben odrazuje bratry od zabití Josefa)
BKR “neodjímejme hrdla”, ČEP “nebudeme ubíjet”, B21 “neberme život”, ČSP „nezabíjejme“
13. **מִכָּה Ex 2,11** (Egypt’an ubijí (bije?) Hebreje)
BKR “tepe”, ČEP “ubíjí”, B21 “bije”, ČSP „bije“
14. **וַיַּךְ Ex 2,12** (Mojžíš zabije výše zmíněného Egypt’ana)
BKR “zabil”, ČEP “ubil”, B21 “zabil”, ČSP „zabil“
15. **תִּכֶּה Ex 2,13** (Mojžíš se ptá Hebreje, proč bije (zabíjí) svého druha)
BKR “tepeš”, ČEP “chceš ubít”, B21 “biješ”, ČSP „biješ“
16. **וְהִכִּיתִי Ex 3,20** (Hospodin říká, že bude bít Egypt ranami)
BKR “budu bít”, ČEP “budu bít”, B21 “udeřím”, ČSP “budu bít”

17. **וַיִּבּוּ Ex 5,14** (izraelští předáci jsou biti (zabíjeni?) za nedostatek cihel)
 BKR “jsou biti”, ČEP “byli biti”, B21 “byli biti”, ČSP „byli biti“
18. **מִבֵּימָם Ex 5,16** (izraelští předáci si stěžují, že jsou biti (zabíjeni?))
 BKR “bývají biti”, ČEP jsou biti”, B21 “jsou biti”, ČSP „jsou biti“
19. **מָרַחָה Ex 7,17** (udeření holí do Nilu)
 BKR “udeřím”, ČEP “udeřím”, B21 “udeřím”, ČSP “udeřím:
20. **וַיִּדְרֹךְ Ex 7,20** (totéž)
 BKR “udeřil”, ČEP “udeřil”, B21 “udeřil”, ČSP “udeřil”
21. **וַיִּדְרֹךְ הַכּוֹחַ Ex 7,25** (Hospodin udeřil na Nil), BKR “ranil”, ČEP “zasáhl”, B21
 “udeřil”, ČSP “zasáhl”
22. **וַיִּדְרֹךְ Ex 8,12** (udeření holí do prachu)
 BKR, “udeř” ČEP, “udeř” B21, “udeř”, ČSP “udeř”
23. **וַיִּדְרֹךְ Ex 8,13** (totéž)
 BKR “udeřil”, ČEP “udeřil”, B21 “udeřil”, ČSP “udeřil”
24. **וַיִּדְרֹךְ Ex 9,15** (Hospodin říká, že mohl Egyptany “ubít” tak, že by zanikli)
 BKR “ranil”, ČEP “bil”, B21 “mohl zasáhnout”, ČSP „ranil“
25. **וַיִּדְרֹךְ Ex 9,25** (krupobití pobilo (zabilo) vše, co bylo na poli)
 BKR “ztloukly”, ČEP “potlouklo”, B21 “potlouklo”, ČSP „potlouklo“
26. **וַיִּדְרֹךְ Ex 9,25** (krupobití pobilo stromy)
 BKR “potloukly”, ČEP “potlouklo”, B21 “potlouklo”, ČSP „potlouklo“
27. **וַיִּדְרֹךְ Ex 9,31** (krupobití pobilo len a ječmen)
 BKR “jest potlučen”, ČEP “byl potlučen”, B21 “byl potlučen”, ČSP „je potlučený“
28. **וַיִּדְרֹךְ Ex 9,32** (krupobití nepobilo pšenici a špaldu)
 BKR “nebyla ztlučena”, ČEP “nebyly potlučeny”, B21 “nebyly potlučeny”, ČSP „nebyly potlučeny“
29. **וְהָבִיתִי Ex 12,12** (Hospodin zabije vše prvorozené v Egyptě)
 BKR “budu bítí”, ČEP “pobiji”, B21 “pobiji”, ČSP „pobiji“

30. בְּהַכֹּתִי Ex 12,13 (totéž)
BKR “budu bíti”, ČEP “budu bít”, B21 “udeřím”, ČSP „budu bít“
31. הִכָּה Ex 12,29 (totéž)
BKR “pobil”, ČEP “pobil”, B21 “pobil”, ČSP „pobil“
32. הִכִּיתָ Ex 17,5 (udeření holí do Nilu)
BKR “udeřil”, ČEP “udeřil”, B21 “udeřil”, ČSP “udeřil”
33. וְהִכִּיתָ Ex 17,6 (udeření holí do skály)
BKR “udeříš”, ČEP “udeříš”, B21 “udeř”, ČSP “udeříš”
34. מִיָּה Ex 21,12 (Kdo by ubil člověka k smrti, bude jistotně usmrcen.)
BKR “ubil by”, ČEP “udeří”, B21 “uhodí”, ČSP „udeřil by“
35. וּמִיָּה Ex 21,15 (Kdo by bil své rodiče, jistotně bude usmrcen.)
BKR “by bil”, ČEP “uhodí”, B21 “udeří”, ČSP „udeří“
36. וְהִכָּה Ex 21,18 (Kdo by udeřil muže a ten nezemře ...)
BKR “urazil by”, ČEP “uhodí”, B21 “udeří”, ČSP „udeří“
37. הַמַּכֵּה Ex 21,19 (totéž)
BKR “ten, kdož urazil”, ČEP “pachatel”, B21 “ten, kdo udeřil”, ČSP „ten, kdo udeřil“
38. יָכָה Ex 21,20 (Kdo by udeřil otroka ...)
BKR “ubil by”, ČEP “uhodí”, B21 “udeří”, ČSP „udeří“
39. וְכִי-יָכָה Ex 21,26 (totéž)
BKR “urazil by”, ČEP “udeří”, B21 “udeří”, ČSP “zasáhne”,
ČSP “zasáhne”
40. וְהִכָּה Ex 22,1 (jestliže někdo udeří zloděje při vloupání...)
BKR “jsa ubit”, ČEP “je zbit”, B21 “bude udeřen”, ČSP “bude bít”
41. יָכָה Lv 24,17 (kdo udeří (ubije) člověka, bude usmrcen)
BKR “zabil-li by”, ČEP “ubije”, B21 “smrtelně udeří”, ČSP “zabije”
42. וּמִיָּה Lv 24,18 (kdo ubije zvíře, zaplatí za něj)
BKR “zabil by”, ČEP “ubije”, B21 “ubije”, ČSP “zabije”

43. וּמָכָה Lv 24,21 (totéž)
BKR “zabil by”, ČEP “ubije”, B21 “ubije”, ČSP “zabije”
44. וּמָכָה Lv 24,21 (kdo by ubil člověka, bude usmrcen)
BKR “zabil by”, ČEP “ubije”, B21 “ubije”, ČSP “zabije”
45. וְהִכִּיתִי Lv 26,24 (Hospodin říká, že bude bít vzpurné a hříšné)
BKR “budu bít”, ČEP “budu bít”, B21 “budu bít”, ČSP “zasáhnu”
46. הִכִּיתִי Nu 3,13 (pobití všeho prvorozeného Hospodinem v Egyptě)
BKR “pobil jsem”, ČEP “pobil jsem”, B21 “pobil jsem”, ČSP “pobil jsem”
47. הִכִּיתִי Nu 8,17 (totéž)
BKR “pobil jsem”, ČEP “pobil jsem”, B21 “pobil jsem”, ČSP “pobil jsem”
48. וְיָנַח Nu 11,33 (Hospodin bil (ranil) lid ranou)
BKR “ranil”, ČEP “počal bít”, B21 “udeřil”, ČSP “ranil”
49. וְיָנַח Nu 14,12 (Hospodin chce neposlušný lid ranit (pobít) morem)
BKR “raním”, ČEP “udeřím”, B21 “budu bít”, ČSP “pobiji”
50. וַיִּכּוּ Nu 14,45 (válka o území)
BKR “porazili”, ČEP “bili”, B21 “udeřili”, ČSP “pobíjeli”
51. וְיָנַח Nu 20,11 (Mojžíš udeřil holí do skály)
BKR “udeřil”, ČEP “udeřil”, B21 “udeřil”, ČSP “udeřil”
52. וַיִּכּוּ Nu 21,24 (válka o zaslíbenou zem)
BKR “porazil”, ČEP “pobil”, B21 “porazil”, ČSP “pobil”
53. וַיִּכּוּ Nu 21,35 (totéž)
BKR “porazili”, ČEP “pobili”, B21 “pobili”, ČSP “pobíjeli”
54. וְנָכַח Nu 22,6 (totéž)
BKR “porazím”, ČEP “porazím”, B21 “zvládnu porazit”, ČSP “budu moci pobít”
55. וְיָנַח Nu 22,23 (Bileám bije oslici)
BKR “bil”, ČEP “bil”, B21 “bil”, ČSP “bil”

56. לְהַכֹּתָהּ Nu 22,25 (totéž)
BKR “bil”, ČEP “bil”, B21 “bil”, ČSP “bil”
57. וַיַּךְ Nu 22,27 (totéž)
BKR “bil”, ČEP “bil”, B21 “bil”, ČSP “bil”
58. הַכִּייתָנִי Nu 22,28 (totéž)
BKR “biješ”, ČEP “biješ”, B21 “biješ”, ČSP “bil jsi”
59. הָכִיתָ Nu 22,32 (totéž)
BKR “bil jsi”, ČEP “bil jsi”, B21 “zbil jsi”, ČSP “bil jsi”
60. הַמָּוֶה Nu 25,14 (muž zabitý za lid za smilnění s Midjánkami)
BKR “zabitého”, ČEP “zabitého”, B21 “který byl zabit”, ČSP “který byl zabit”
61. הָבָה Nu 25,14 (totéž)
BKR “byl zabit”, ČEP “byl zabit”, B21 “byl zabit”, ČSP “byl zabit”
62. הַמָּוֶה Nu 25,15 (zabitá Midjánská žena)
BKR “zabité”, ČEP “zabité”, B21 “-“, ČSP “zabité”
63. וְהִכִּיתֶם Nu 25,17 (Hopsodin přikazuje pobít Midjánce)
BKR “zbite”, ČEP “pobijte”, B21 “bijte”, ČSP “pobijte”
64. הַמָּוֶה Nu 25,18 (Midjánka zabitá kvůli smilnění Izraele)
BKR “jest zabita”, ČEP “zabité”, B21 “zabité”, ČSP “byla zabita”
65. הָבָה Nu 32,4 (země, terou bil (dobył) Hospodin pro Izrael)
BKR “zbil”, ČEP “porazil”, B21 “dobył”, ČSP “vybil”
66. הָבָה Nu 33,4 (Hospodin vybil prvorozené v Egyptě)
BKR “zbil”, ČEP “pobil”, B21 “pobil”, ČSP “pobil”
67. מָהָה Nu 35,11 (ten, kdo neúmyslně zabil se může ukrýt v útočištném městě)
BKR “ten, kdo zabil”, ČEP “ten, kdo zabil”, B21 “ten, kdo zabil”, ČSP “ten, kdo zabil”
68. מָהָה Nu 35,15 (totéž)
BKR “ranil”, ČEP “zabil”, B21 “zabil”, ČSP “zabil”

69. הַכֹּהֵן **Nu 35,16** (když někdo někoho udeří tak, že zemře)
 BKR “ranil by”, ČEP “udeří”, B21 “udeří-li”, ČSP “udeří”
70. הַכֹּהֵן **Nu 35,17** (totéž)
 BKR “udeřil by”, ČEP “udeří”, B21 “udeří”, ČSP “udeří”
71. הַכֹּהֵן **Nu 35,18** (totéž)
 BKR “udeřil by”, ČEP “udeří”, B21 “udeří”, ČSP “udeří”
72. הַכֹּהֵן **Nu 35,21** (totéž)
 BKR “udeřil by”, ČEP “udeří”, B21 “udeří”, ČSP “udeří”
73. הַמַּכֵּה **Nu 35,21** (totéž)
 BKR “bitec”, ČEP “ten, kdo zabil” B21 “ten, kdo udeřil”, ČSP “ten, kdo zabil”
74. הַמַּכֵּה **Nu 35,24** (ten, kdo udeřil ...)
 BKR “bitcem”, ČEP “tím, kdo zabil”, B21 “tím, kdo udeřil”, ČSP “tím, kdo zabil”
75. מִכֵּה **Nu 35,30** (totéž)
 BKR “kdo by měl na smrt vydati”, ČEP “který někoho zabil”, B21 “který někoho zabil”, ČSP “kdokoliv by zabil”
76. הַכֹּהֵן **Dt 1,4** (válka)
 BKR “zabil”, ČEP “porazil”, B21 “porazil”, ČSP “pobil”
77. וַיִּנְהֹוּ **Dt 2,33** (válka)
 BKR “porazili”, ČEP “porazili”, B21 “porazili”, ČSP “pobili”
78. וַיִּנְהֹוּ **Dt 3,3** (válka)
 BKR “porazili jsme”, ČEP “pobili jsme”, B21 “bili jsme”, ČSP “pobíjeli jsme”
79. הַכֹּהֵן **Dt 4,46** (válka)
 BKR “porazil”, ČEP “porazili”, B21 “porazil”, ČSP “pobil”
80. וְהִכִּיתֶם **Dt 7,2** (válka)
 BKR “abys pobil”, ČEP “abys pobil”, B21 “abys pobil”, ČSP “pobiješ”

81. (x2) **הַכֹּהֵן תִּזְכֶּה Dt 13,16** (Hospodin přikazuje vybit město, ve kterém budou obyvatelé svádět ostatní k modloslužbě)
BKR “zbiješ”, ČEP “úplně vybiješ”, B21 “musíš pobít”, ČSP “jistě pobij”
82. **יָבֵהּ Dt 19,4**, (ten, kdo zabil neúmyslně)
BKR “zabil”, ČEP “zabil”, B21 “zabil”, ČSP “zabije”
83. **וְהַכֹּהֵן Dt 19,6** (když krevní mstitel zabije vraha)
BKR “smrtelně ranil”, ČEP “zabil”, B21 “zabít”, ČSP “zabije”
84. **וְהַכֹּהֵן Dt 19,11** (kdyby někdo někoho záměrně ubil k smrti ...)
BKR “ranil”, ČEP “ubil”, B21 “zranil”, ČSP “ubije”
85. **וְהַכֹּהֵן Dt 20,13** (pokyny při dobývání města)
BKR “zbiješ”, ČEP “pobiješ”, B21 “pobij”, ČSP “pobij”
86. **הַכֹּהֵן Dt 21,1** (když se najde zabitý člověk a není jasné, kdo ho zabil)
BKR “zabil”, ČEP “ubil”, B21 “zabil”, ČSP “zabil”
87. **הַכֹּהֵן Dt 25,2** (bití provinilce)
BKR “mrskání”, ČEP “mrskání”, B21 “bičování”, ČSP “rány”
88. **וְהַכֹּהֵן Dt 25,2** (totéž)
BKR “káže mrskati”, ČEP “dá mrskat” B21 “dá zbičovat”, ČSP “bude bit”
89. **יִבְנוּ Dt 25,3** (totéž)
BKR “káže mrštiti”, ČEP “smí dát zmrskat”, B21 “nechá dát 40 ran”, ČSP “může dostat 40 ran”
90. **לְהַכֹּתוֹ Dt 25,3** (totéž)
BKR “mrskal”, ČEP “mrskání”, B21 “dostal více ran”, ČSP “nedostane více ran”
91. **מִכֹּהֵן Dt 25,11** (když se dva muži perou)
BKR “bijícího”, ČEP “toho, který bije”, B21 “tím, který bije”, ČSP “toho, kdo bije”
92. **מִכֹּהֵן Dt 27,24** (zlořečení toho, kdo tajně bije (ubije) svého bližního)
BKR “zbil by”, ČEP “ubije”, B21 “zabije”, ČSP “ubije”

93. לְהַכּוֹת **Dt 27,25** (zlořečení toho, kdo by bil (zabil) za úplatu), BKR “aby zabil”, ČEP “aby ubil”, B21 “aby prolil krev”, ČSP “aby zabil”
94. יַכֶּה **Dt 28,22** (Hospodin bude bít neposlušné nemocemi)
BKR “bude bít”, ČEP “bude bít”, B21 “raní”, ČSP “bude bít”
95. יַכֶּה **Dt 28,27** (totéž)
BKR “raní”, ČEP “raní”, B21 “raní”, ČSP “bude bít”
96. יַכֶּה **Dt 28,28** (totéž)
BKR “raní”, ČEP “raní”, B21 “raní”, ČSP “bude bít”
97. יַכֶּה **Dt 28,35** (totéž)
BKR “raní”, ČEP “raní”, B21 “raní”, ČSP “bude bít”
98. וַנִּכְּם **Dt 29,6** (válka)
BKR “porazili jsme”, ČEP “pobili jsme”, B21 “porazili jsme”,
ČSP “pobili jsme”

מות(hif, hof)

1. לְהַמִּית **Gn 18,25** (Abraham přesvědčuje Hospodina, aby nezabil s hříšníky i spravedlivé v Gomoře)
BKR “abys usmrtil”, ČEP, “neusmrtil bys” B21 “usmrtit”, ČSP „usmrtil bys“
2. (x2) מוֹת יוֹמָת **Gn 26,11** (Abímelech přikázal, že kdo se dotkne Izáka nebo Rebeky bude jistě usmrcen)
BKR “smrtí umře”, ČEP “bude bez milosti usmrcen”, B21 “musí zemřít”, ČSP „bude jistě usmrcen“
3. לְהַמִּיתוּ **Gn 37,18** (Josefovi bratři se domluvili, že ho zabijí)
BKR “aby zahubili”, ČEP, “usmrť” B21 “zabijí”, ČSP „usmrť“
4. וַיִּמָּתוּ **Gn 38,7** (Er byl zlý v očích Hospodinových a Hospodin ho zabil)
BKR “zabil”, ČEP “usmrtil”, B21 “nechal zemřít”, ČSP „usmrtil“
5. וַיִּמָּת **Gn 38,10** (Onanovo počínání je zlé v očích Hospodinových a Hospodin ho zabije)
BKR “zabil”, ČEP “usmrtil”, B21 “nechal zemřít”, ČSP „usmrtil“
6. תִּמָּית **Gn 42,37** (Rúben říká Jákobovi, že jestliže nepřivede zpět Šimeona, může Jákob zabít jeho dva syny.)
BKR “zabí”, ČEP “zabij”, B21 “můžeš usmrtit”, ČSP „můžeš dát usmrtit“
7. וַיִּהְיוּ **Ex 1,16** (faraó říká porodním bábám, aby zabíjeli hebrejské chlapce)
BKR “zabíte”, ČEP “usmrťte”, B21 “zabijte”, ČSP „usmrťte“
8. הִמָּיתוּ **Ex 4,24** (Hospodin chce zabít Mojžíše)
BKR “hledal usmrtiti”, ČEP “chtěl usmrtit”, B21 “chystal se zabít”, ČSP „chtěl usmrtit“
9. לְהַמִּית **Ex 16,3** (Lid reptá, že je vyvedli z Egypta, aby je nechali zemřít hladem)
BKR „zmořili“, ČEP „umořili“, B21 „umořili“, ČSP „nechali zemřít“

10. לְהַמִּית Ex 17,3 (Lid reptá proti Mojžíšovi kvůli žízni)
 BKR “zmořil”, ČEP “umořil”, B21 “umořil”, ČSP „nechal zemřít“
11. (x2) מוֹת יוֹמָת Ex 19,12 (Kdo by se dotkl hory Sinaj – kam sestoupil
 Hospodin – jistotně bude usmrcen)
 BKR “smrtí umře”, ČEP “musí zemřít”, B21 “musí zemřít”, ČSP „bude
 jistě usmrcen“
12. (x2) מוֹת יוֹמָת Ex 21,12 (Kdo by ubil člověka k smrti, bude jistotně
 usmrcen.)
 BKR “smrtí umře”, ČEP “musí zemřít”, B21 “musí zemřít”, ČSP „jistě
 bude usmrcen“
13. (x2) מוֹת יוֹמָת Ex 21,15 (Kdo by bil své rodiče, jistotně bude usmrcen.)
 BKR “smrtí umře”, ČEP “musí zemřít”, B21 “musí zemřít”, ČSP „jistě
 bude usmrcen“
14. (x2) מוֹת יוֹמָת Ex 21,16 (Kdo by unesl člověka, jistotně bude usmrcen.)
 BKR “smrtí umře”, ČEP “musí zemřít”, B21 “musí zemřít”, ČSP „jistě
 bude usmrcen“
15. (x2) מוֹת יוֹמָת Ex 21,17 (Kdo by zlořečil rodiči, jistotně bude usmrcen.)
 BKR “smrtí umře”, ČEP “musí zemřít”, B21 “musí zemřít”, ČSP „jistě
 bude usmrcen“
16. וְהָמִית Ex 21,29 (Když býk zabije člověka ...)
 BKR “zabil by”, ČEP “usmrtí”, B21 “zabije”, ČSP „usmrtil“
17. יוֹמָת Ex 21,29 (... bude usmrcen jeho majitel)
 BKR “umře”, ČEP “zemře”, B21 “zemře”, ČSP „bude usmrcen“
18. (x2) מוֹת יוֹמָת Ex 22,18 (Kdo by obcoval se zvířetem, bude jistotně
 usmrcen.)
 BKR “smrtí umře”, ČEP “musí zemřít”, B21 “musí zemřít”, ČSP „jistě
 bude usmrcen“
19. (x2) מוֹת יוֹמָת Ex 31,14 (Kdo by znesvětil sobotu, jistotně bude usmrcen)
 BKR “smrtí umře”, ČEP “musí zemřít”, B21 “musí zemřít”, ČSP „jistě
 bude usmrcen“

20. (x2) מוֹת יוֹמָתוֹ Ex 31,15 (totéž)
 BKR “smrtí umře”, ČEP “musí zemřít”, B21 “musí zemřít”, ČSP „jistě bude usmrcen“
21. יוֹמָתוֹ Ex 35,2 (kdo by pracoval v sobotu, bude usmrcen)
 BKR “umře”, ČEP “zemře”, B21 “zemře”, ČSP „bude usmrcen“
22. לֹא יוֹמְתוּ לָךְ Lv 19,20 (když se někdo vyspí s otrokyní nebudou usmrceni)
 BKR “neumrout”, ČEP “nebudou potrestáni smrtí”, B21 “nezemřou”, ČSP “nebudou usmrceni”
23. (x2) מוֹת יוֹמָתוֹ Lv 20,2 (kdo by daroval své dítě Molochovi, jistě bude usmrcen)
 BKR “smrtí umře”, ČEP “musí zemřít”, B21 “musí zemřít”, ČEP “jistě bude usmrcen”
24. הִמְיָתוֹ Lev 20,4 (totéž)
 BKR “nezahubil by”, ČEP “nepotrestá smrtí”, B21 “neusmrtí”, ČSP “neusmrtil by”
25. (x2) מוֹת יוֹמָתוֹ Lv 20,9 (kdo by zlořečil rodičům, bude jistě usmrcen)
 BKR “smrtí umře”, ČEP “musí zemřít”, B21 “musí zemřít”, ČSP „jistě bude usmrcen“
26. (x2) מוֹתֵי-יוֹמָתוֹ Lv 20,10 (kdo by cizoložil, jistě bude usmrcen)
 BKR “smrtí umře”, ČEP “musí zemřít”, B21 “musí zemřít”, ČSP „jistě bude usmrcen“
27. (x2) מוֹתֵי-יוֹמְתוֹ Lv 20,11 (kdo by spal s manželkou svého otce, oba budou jistě usmrceni)
 BKR “smrtí umrou”, ČEP “musejí zemřít”, B21 “musejí zemřít”, ČSP “jistě budou usmrceni”
28. (x2) מוֹת יוֹמְתוֹ Lv 20,12 (totéž se snachou)
 BKR “smrtí umrou”, ČEP “musejí zemřít”, B21 “musí zemřít”, ČSP “jistě budou usmrceni”

29. (x2) מוֹת יוֹמָתוֹ Lv 20,13 (totéž u dvou mužů)
 BKR “smrtí umrou”, ČEP “musejí zemřít”, B21 “musejí zemřít”, ČSP
 “jistě budou usmrceni”
30. (x2) מוֹת יוֹמָתוֹ Lv 20,15 (kdo by obcoval se zvířetem, bude jistě usmrcen)
 BKR “smrtí umře”, ČEP “musí zemřít”, B21 “musí zemřít”, ČSP „jistě
 bude usmrcen“
31. (x2) מוֹת יוֹמָתוֹ Lv 20,16 (když žena bude obcovat se zvířetem, oba budou
 jistě usmrceni)
 BKR “smrtí umrou”, ČEP “musejí zemřít”, B21 “musejí zemřít”, ČSP
 “jistě budou usmrceni”
32. (x2) מוֹת יוֹמָתוֹ Lv 20,27 (ti, kdo by v sobě měli ducha zemřelého nebo
 věštili, budou jistě usmrceni)
 BKR “smrtí umrou”, ČEP “musejí zemřít”, B21 “musí zemřít”, ČSP
 “budou jistě usmrceni”
33. (x2) מוֹת יוֹמָתוֹ Lv 24,16 (kdo by se rouhal Hospodinovu jménu, jistě bude
 usmrcen)
 BKR “smrtí umře”, ČEP “musí zemřít”, B21 “musí zemřít”, ČSP „bude
 jistě usmrcen“
34. (x2) מוֹת יוֹמָתוֹ Lv 24,16 (totéž)
 BKR “smrtí umře”, ČEP “zemře”, B21 “zemře”, ČSP “bude usmrcen”
35. (x2) מוֹת יוֹמָתוֹ Lv 24,17 (když někdo smrtelně udeří člověka, bude jistě
 usmrcen)
 BKR “smrtí umře”, ČEP “musí zemřít”, B21 “musí zemřít”, ČSP „jistě
 bude usmrcen“
36. יוֹמָתוֹ Lv 24,21 (kdo ubije člověka, bude usmrcen)
 BKR “umře”, ČEP “zemře”, B21 “zemře”, ČSP “bude usmrcen”
37. (x2) מוֹת יוֹמָתוֹ Lv 27,29 (kdo bude klatbou zasvěcen Hospodinu, bude jistě
 usmrcen)
 BKR “smrtí umře”, ČEP “musí zemřít”, B21 “musí zemřít”, ČSP „jistě
 bude usmrcen“

38. יִמָּוֵת **Nu 1,51** (nepovoláný, který by se přiblížil k příbytku svědectví, bude usmrcen)
BKR “umře”, ČEP “zemře”, B21 “zemře”, ČSP “bude usmrcen”
39. יִמָּוֵת **Nu 3,10** (nepovoláný, který by se přiblížil ke stánku setkávání, bude usmrcen), BKR “umře”, ČEP “zemře”, B21 “zemře”, ČSP “bude usmrcen”
40. יִמָּוֵת **Nu 3,38** (totéž)
BKR “umře”, ČEP “zemře”, B21 “měl zemřít”, ČSP “měl být usmrcen”
41. וְהִמָּוֵתָהּ **Nu 14,15** (Mojžíš domlouvá Hospodinu, aby neusmrtil lid)
BKR “zmoříš”, ČEP “usmrtíš”, B21 “vybiješ”, ČSP “usmrtíš”
42. (x2) יִמָּוֵת מוֹת **Nu 15,35** (Hospodin říká o muži, který znesvětil den odpočinku, že bude jistě usmrcen)
BKR “smrtí at’ umře”, ČEP “musí zemřít”, B21 “musí zemřít”, ČSP “bude jistě usmrcen”
43. לְהִמָּוֵתוֹ **Nu 16,13** (Kórachovci vyčítají Mojžíšovi, že je nechává zemřít na poušti)
BKR “abys zmořil”, ČEP “abys umořil”, B21 “abys nechal pomřít”, ČSP “abys usmrtil”
44. הִמָּוֵתוֹ **Nu 17,6** (lid reptá, že Mojžíš a Áron usmrtili Hospodinův lid)
BKR “jste příčinou smrti”, ČEP “jste příčinou smrti”, B21 “způsobili jste smrt”, ČSP “usmrtili jste”
45. יִמָּוֵת **Nu 18,7** (nepovoláný, který by se přiblížil k oltáři, bude usmrcen)
BKR “umře”, ČEP “zemře”, B21 “zemře”, ČSP “bude usmrcen”
46. (x2) יִמָּוֵת מוֹת **Nu 35,16** (když někdo někoho zabije, jiste bude usmrcen)
BKR “smrtí umře”, ČEP “musí zemřít”, B21 “musí zemřít”, ČSP „bude jistě usmrcen“
47. (x2) יִמָּוֵת מוֹת **Nu 35,17** (totéž)
BKR “smrtí umře”, ČEP “musí zemřít”, B21 “musí zemřít”, ČSP „bude jistě usmrcen“

48. (x2) מוֹת יוֹמָת **Nu 35,18** (totéž)
 BKR “smrtí umře”, ČEP “musí zemřít”, B21 “musí zemřít”, ČSP „bude jistě usmrcen“
49. יָמִית **Nu 35,19** (krevní mstitel usmrtí vraha)
 BKR “zabije”, ČEP “usmrtí”, B21 “zabije”, ČSP “usmrtí”
50. יָמִיתָנוּ **Nu 35,19** (totéž)
 BKR “zabije”, ČEP “usmrtí”, B21 “zabije”, ČSP “usmrtí”
51. (x2) מוֹת-יוֹמָת **Nu 35,21** (kdo by zabil z nepřátelství, jiste bude usmrcen)
 BKR “smrtí umře”, ČEP “musí zemřít”, B21 “musí zemřít”, ČSP „bude jistě usmrcen“
52. יָמִית **Nu 35,21** (krevní mstitel usmrtí vraha)
 BKR “zabije”, ČEP “usmrtí”, B21 “zabije”, ČSP “usmrtí”
53. (x2) מוֹת יוֹמָת **Nu 35,31** (vrah bude jistě usmrcen)
 BKR “smrtí ať umře”, ČEP “musí zemřít”, B21 “musí zemřít”, ČSP “jistě bude usmrcen”
54. לֹהֵמָתָם **Dt 9,28** (Mojžíš přemlouvá Hospodina, aby neusmrtil lid)
 BKR “aby pobil”, ČEP “usmrtil”, B21 “aby pozabíjel”, ČSP “aby usmrtil”
55. יוֹמָת **Dt 13,6** (prorok, který by odváděl lid od Hospodina, bude usmrcen)
 BKR “zamordován bude”, ČEP “bude usmrcen”, B21 “ať je popraven”, ČSP “ať je usmrcen”
56. לֹהֵמִיתָו **Dt 13,10** (ten, kdo by lákal k jiným bohům má být usmrcen)
 BKR “abys zabil”, ČEP “aby usmrtila”, B21 “aby zemřel”, ČSP “abys usmrtil”
57. יוֹמָת **Dt 17,6** (člověk může být usmrcen jen na základě výpovědi 2 nebo 3 svědků)
 BKR “zabit bude”, ČEP “bude usmrcen”, B21 “ať je popraven”, ČSP “ať je usmrcen”

58. יוֹמָת **Dt 17,6** (totéž)

BKR “nebudeť zabit”, ČEP “nebude usmrcen”, B21 “nesmí být popraven”, ČSP “ať není usmrcen”

59. לְהַמִּיתוּ **Dt 17,7** (totéž)

BKR “k zabití”, ČEP “aby usmrtili”, B21 “aby zemřel”, ČSP “aby usmrtili”

60. וְהוּמָת **Dt 21,22** (usmrcení za hřích, který je hoden smrti)

BKR “byl by odsouzen k smrti”, ČEP “bude-li usmrcen”, B21 “bude popraven”, ČSP “ať je usmrcen”

61. יוֹמְתוּ יוֹמְתוּ יוֹמְתוּ (x3) **Dt 24,16** (nebudou usmrceni děti za rodiče nebo naopak, každý bude usmrcen za svůj hřích)

BKR “na hrdle trestáni, umře”, ČEP “usmrcování, usmrcování, usmrcen”, B21 “platit životem, zaplatí životem”, ČSP “ať nejsou usmrceni, ať nejsou usmrceni, ať je usmrcen”

62. מָמַת **Dt 32,39** (Hospodin říká, že on dává zemřít i žít)

BKR “mohu usmrtiti”, ČEP “usmrcuji”, B21 “dávám smrt”, ČSP “nechávám zemřít”

טחש

1. **טחשׁל Gn 22,10** (obětování Izáka)
BKR „aby zabil“, ČEP „aby zabil“, B21 „aby podřízl“, ČSP „aby zabil“
2. **טחשׁוּ ג' Gn 37,31** (Josefovi bratři místo něj zabili kozla)
BKR “zabivše”, ČEP “porazili”, B21 “zabili”, ČSP “zabili”
3. **טחשׁוּ Ex 12,6** (zabití beránka před poslední egyptskou ranou, před vyjitím)
BKR “zabije”, ČEP “zabíjet”, B21 “zabije”, ČSP „zabije“
4. **טחשׁוּ Ex 12,21** (totéž)
BKR “zabíte”, ČEP “zabijte”, B21 “zabijte”, ČSP „zabijte“
5. **טחשׁוּ Ex 29,11** (pokyn zabít býčka při posvěcení Árona a jeho potomků)
BKR “zabiješ”, ČEP “porazíš”, B21 “zabiješ”, ČSP „zabiješ“
6. **טחשׁוּ Ex 29,16** (totéž s beranem)
BKR “zabiješ”, ČEP “porazíš”, B21 “zabiješ”, ČSP „zabiješ“
7. **טחשׁוּ Ex 29,20** (totéž)
BKR “zabiješ”, ČEP “porazíš”, B21 “zabiješ”, ČSP „zabiješ“
8. **טחשׁת־אֵל Ex 34,25** (obětovaná krev se nemá smísit s ničím kvašeným)
BKR “nebudeš obětovati”, ČEP “nebudeš porážet”, B21 “neobětuj”, ČSP “nebudeš obětovat”
9. **טחשׁוּ Lv 1,5** (obětování zvířete)
BKR “zabije”, ČEP “porazí”, B21 “zabije”, ČSP “zabije”
10. **טחשׁוּ Lv 1,11** (totéž)
BKR “zabije”, ČEP “porazí”, B21 “zabije”, ČSP “zabije”
11. **טחשׁוּ Lv 3,2** (totéž)
BKR “zabije”, ČEP “porazí”, B21 “zabije”, ČSP “zabije”
12. **טחשׁוּ Lv 3,8** (totéž)
BKR “zabije”, ČEP “porazí”, B21 “zabije”, ČSP “zabije”

13. **טַחַשִּׁׁ Lv 3,13** (totéž)
BKR “zabije”, ČEP “porazí”, B21 “zabije”, ČSP “zabije”
14. **טַחַשִּׁׁ Lv 4,4** (totéž)
BKR “zabije”, ČEP “porazí”, B21 “zabije”, ČSP “zabije”
15. **טַחַשִּׁׁ Lv 4,15** (totéž)
BKR “zabije”, ČEP “porazí”, B21 “bude zabit”, ČSP “zabije”
16. **טַחַשִּׁׁ Lv 4,24** (totéž)
BKR “zabije”, ČEP “porazí”, B21 “zabije”, ČSP “zabije”
17. **טַחַשִּׁׁ Lv 4,24** (totéž)
BKR “bijí se”, ČEP “poráží se”, B21 “zabíjí se”, ČSP “zabíjejí se”
18. **טַחַשִּׁׁ Lv 4,29** (totéž)
BKR “zabije”, ČEP “porazí”, B21 “zabije”, ČSP “zabije”
19. **טַחַשִּׁׁ Lv 4,33** (totéž)
BKR “zabije”, ČEP “porazí”, B21 “zabije”, ČSP “zabije”
20. **טַחַשִּׁׁ Lv 4,33** (totéž)
BKR “bijí se”, ČEP “poráží se”, B21 “zabíjí se”, ČSP “zabíjejí se”
21. **טַחַשִּׁׁ Lv 6,18** (totéž)
BKR “zabijí se”, ČEP “poráží se”, B21 “zabíjí se”, ČSP “zabíjí se”
22. **טַחַשִּׁׁ Lv 6,18** (totéž)
BKR “bude zabita”, ČEP “bude se porážet”, B21 “bude se zabíjet”, ČSP “bude se zabíjet”
23. **טַחַשִּׁׁ Lv 7,2** (totéž)
BKR “zabijí se”, ČEP “poráží se”, B21 “zabíjí se”, ČSP “zabíjejí se”
24. **טַחַשִּׁׁ Lv 7,2** (totéž)
BKR “zabijí”, ČEP “bude se porážet”, B21 “bude zabita”, ČSP “budou se zabíjet”
25. **טַחַשִּׁׁ Lv 8,15** (totéž)
BKR “zabil”, ČEP “porazil”, B21 “zabil”, ČSP “zabil”

26. **טָשַׁף לְ** Lv 8,19 (totéž)
 BKR “zabil”, ČEP “porazil”, B21 “zabil”, ČSP “zabil”
27. **טָשַׁף לְ** Lv 8,23 (totéž)
 BKR “zabil”, ČEP “porazil”, B21 “zabil”, ČSP “zabil”
28. **טָשַׁף לְ** Lv 9,8 (totéž)
 BKR “zabil”, ČEP “porazil”, B21 “zabil”, ČSP “zabil”
29. **טָשַׁף לְ** Lv 9,12 (totéž)
 BKR “zabil”, ČEP “porazil”, B21 “zabil”, ČSP “zabil”
30. **טָשַׁפוּהוּ לְ** Lv 9,15 (totéž)
 BKR “zabil”, ČEP “porazili”, B21 “zabil”, ČSP “zabil”
31. **טָשַׁף לְ** Lv 9,18 (totéž)
 BKR “zabil”, ČEP “porazil”, B21 “zabil”, ČSP “zabil”
32. **טָשַׁף לְ** Lv 14,5 (totéž)
 BKR “zabiti”, ČEP “zabít”, B21 “zabít”, ČSP “zabít”
33. **הַטָּשֵׁף לְ** Lv 14,6 (totéž)
 BKR “zabitého”, ČEP “zabitého”, B21 “zabitého”, ČSP “zabitého”
34. **טָשַׁף לְ** Lv 14,13 (totéž)
 BKR “zabije”, ČEP “porazí”, B21 “zabije”, ČSP “zabije”
35. **יִטָּשֵׁף לְ** Lv 14,13 (totéž)
 BKR “zabíjí se”, ČEP “poráží se”, B21 “zabíjí se”, ČSP “zabíjí se”
36. **יִטָּשֵׁף לְ** Lv 14,19 (totéž)
 BKR “zabije”, ČEP “porazí”, B21 “zabije”, ČSP “zabije”
37. **יִטָּשֵׁף לְ** Lv 14,25 (totéž)
 BKR “zabije”, ČEP “porazí”, B21 “zabije”, ČSP “zabije”
38. **יִטָּשֵׁף לְ** Lv 14,50 (totéž)
 BKR “zabije”, ČEP “zabije”, B21 “zabije”, ČSP “zabije”
39. **הַטָּשֵׁף לְ** Lv 14,51 (totéž)
 BKR “zabitého”, ČEP “zabitého”, B21 “zabitého”, ČSP “zabitého”

40. **וַיִּשָּׁאֵל לְוִי 16,11** (totéž)
 BKR “zabije”, ČEP “porazí”, B21 “zabije”, ČSP “zabije”
41. **וַיִּשָּׁאֵל לְוִי 16,15** (totéž)
 BKR “zabije”, ČEP “porazí”, B21 “zabije”, ČSP “zabije”
42. **וַיִּשָּׁאֵל לְוִי 17,3** (zabití dobytka, aniž by ho člověk obětoval Hospodinu je hřích)
 BKR “zabil by”, ČEP “porazí”, B21 “zabil by”, ČSP “zabije”
43. **וַיִּשָּׁאֵל לְוִי 17,3** (totéž)
 BKR “zabil by”, ČEP “porazí”, B21 “zabil by”, ČSP “zabije”
44. **וַיִּשָּׁאֵל לְוִי 22,28** (obětování zvířete)
 BKR “nezabijete”, ČEP “neporazíte”, B21 “nezabíjejte”,
 ČSP “nezabijete”
45. **וַיִּשָּׁאֵל נְוֹ 11,22** (zabíjení zvířat na jídlo pro lid)
 BKR “nabije se”, ČEP “budou se porážet”, B21 “má se pobít”, ČSP “bude se zabíjet”
46. **וַיִּשָּׁאֵל נְוֹ 14,16** (Mojžíš říká Hospodinu, že když usmrtí lid, Egyptané si budou říkat, že je zabil, protože je nedokázal dovést do zaslíbené země)
 BKR “zmordoval”, ČEP “pobil”, B21 “pobil”, ČSP “pobil”
47. **וַיִּשָּׁאֵל נְוֹ 19,3** (obětování zvířete)
 BKR “rozkáže zabiti”, ČEP “bude porážena”, B21 “bude zabita”, ČSP “at’ zabijí”

רצח

1. לֹא תִרְצַח **Ex 20,13** (příkázání)
BKR “Nezabiješ.”, ČEP “Nezabiješ”, B21 “Nezabíjej”, ČSP „Nebudeš vraždit“
2. הַרְצֵחַ **Nu 35,6** (útočištná města pro ty, kdo zabili)
BKR “kdož by zabil”, ČEP “ten, kdo zabil”, B21 “ten, kdo zabil”, ČSP “vrah”
3. הַרְצֵחַ **Nu 35,11** (útočištná města pro ty, kdo neúmyslně zabili)
BKR “kterýž by zabil”, ČEP “ten, kdo zabil”, B21 “ten, kdo zabil”, ČSP “vrah”
4. הַרְצֵחַ **Nu 35,12** (útočištná města jako útočiště vrahů před mstitelem, až do soudu před pospolitostí)
BKR “ten, kdož zabil”, ČEP “ten, kdo zabil”, B21 “ten, kdo zabil”, ČSP “vrah”
5. הַרְצֵחַ – הַרְצֵחַ **Nu 35,16** (kdo by někoho udeřil železným předmětem a zabil ho je vrah, a vrah bude usmrcen)
BKR “vražedník, vražedník”, ČEP “vrah, vrah”, B21 “vrah, vrah”, ČSP “vrahem, vrah”
6. הַרְצֵחַ – הַרְצֵחַ **Nu 35,17** (totéž s kamenem)
BKR “vražedník, vražedník”, ČEP “vrah, vrah”, B21 “vrah, vrah”, ČSP “vrahem, vrah”
7. הַרְצֵחַ – הַרְצֵחַ **Nu 35,18** (totéž s dřevěným předmětem)
BKR “vražedník, vražedník”, ČEP “vrah, vrah”, B21 “vrah, vrah”, ČSP “vrahem, vrah”
8. אֶת-הַרְצֵחַ **Nu 35,19** (krevní mstitel zabije vraha)
BKR “vražedníka”, ČEP “vraha”, B21 “vraha”, ČSP “vraha”
9. הַרְצֵחַ – הַרְצֵחַ **Nu 35,21** (vrah je ten, kdo někoho z nepřátelství strčí, udeří, hodí po něm něco a ten člověk zemře, vraha zabije krevní mstitel)

- BKR “vraždník, vraždníka”, ČEP “vrah, vraha”, B21 “vrah, vraha”, ČSP “vrahem, vraha”
10. אֶת־הַרֹצֵחַ **Nu 35,25** (kdo neúmyslně zabil je chráněn v útočištném městě před krevním mstitelem)
BKR “vraždníka”, ČEP “toho, kdo zabil”, B21 “toho, kdo zabil”, ČSP “vraha”
11. הַרֹצֵחַ **Nu 35,26** (neúmyslný vrah může být zabit mstitelem, když opustí hranice útočištného města)
BKR “ten, kterýž zabil”, ČEP “ten, kdo zabil”, B21 “ten, kdo zabil”, ČSP “vrah”
12. (x2) וְרָצַח אֶת־הַרֹצֵחַ **Nu 35,27** (když krevní mstitel zavraždí vraha za hranicemi útočištného města, nebude vinen)
BKR “zabil by .. vraždníka”, ČEP “zabije ho”, B21 “zabije ho”, ČSP “zabije vraha”
13. הַרֹצֵחַ **Nu 35,28** (vrah musí zůstat v útočištném městě do smrti nejvyššího kněze)
BKR “vraždník”, ČEP “ten, kdo zabil”, B21 “ten, kdo zabil”, ČSP “vrah”
14. (x2) אֶת־הַרֹצֵחַ יִרְצַח **Nu 35,30** (*zavraždění vraha* – vrah bude zavražděn pouze na základě výpovědi více svědků)
BKR “sáhne na vraždníka”, ČEP “vraha – bude možno odsoudit k smrti”, B21 “vrah bude popraven”, ČSP “vrah bude zabit”
15. רֹצֵחַ **Nu 35,31** (Vrah memůže být vykoupen, musí zemřít.)
BKR “vraždníka”, ČEP “vraha”, B21 “vrah”, ČSP “vraha”
16. (x2) אֶת־הַרֹצֵחַ אֲשֶׁר יִרְצַח **Dt 4,42** (Vrah, který zavraždil neúmyslně, aniž by toho člověka nenáviděl, se může ukrýt v útočištném městě)
BKR “vraždník, kterýž by zabil”, ČEP “ten, kdo zabil, pokud zabil”, B21 “každý, kdo zabil”, ČSP “vrah, který zabije”

17. לֹא תִרְצַח Dt 5,17 (přikázání)

BKR “Nezabiješ.”, ČEP “Nezabiješ.”, B21 “Nezabíjej.”, ČSP “Nebudeš vraždit.”

18. רָצַח Dt 19,3 (vrah se může ukrýt v útočištném městě)

BKR “vraždění”, ČEP “každý, kdo zabil”, B21 “každý, kdo zabil”, ČSP “vrah”

19. הִרְצִיחַ Dt 19,4 (totéž, upřesnění, že je to ten, kdo tabil bližního

neúmyslně, aniž by toho člověka měl v nenávisti...)

BKR “vraždění”, ČEP “tím, kdo zabil”, B21 “když zabije”, ČSP “vraha”

20. הִרְצִיחַ Dt 19,6 (neúmyslného vraha může dostihnout krevní mstitel)

BKR “vraždění”, ČEP “vraha”, B21 “vraha”, ČSP “vraha”

21. וְרָצַחָהּ Dt 22,26 (ukamenovat zasnoubenou dívku, která byla znásilněna a

nemohla zavolat pomoc, je jako zavraždit bližního)

BKR “morduje”, ČEP “zabije”, B21 “zavraždí”, ČSP “zavraždí”